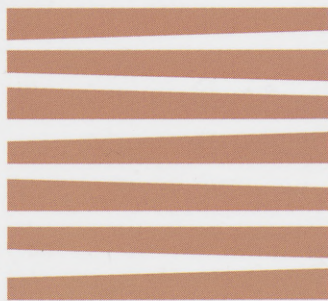
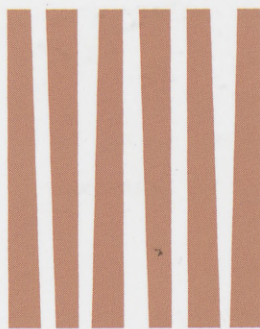

■ **Nazwy miejscowe
powiatu piaseczyńskiego**

Informator krajoznawczy

Stanisław Hofman Dorota Zajac

688551

Wars-LB-17

2010

Spis treści VII.0.2

Nazwy miejscowe powiatu piaseczyńskiego

Informator krajoznawczy

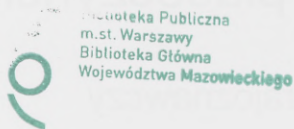
Biblioteka Publiczna
m.st. Warszawy
Biblioteka Główna
Województwa Mazowieckiego

Wars. 13766

Stanisław Hofman Dorota Zajac

D179/17

20

Wydawca:

Starostwo Powiatowe w Piasecznie
05-500 Piaseczno, ul. Chyliczkowska 14
www.piaseczno.pl

Publikację wydano we współpracy z Powiatową Biblioteką Publiczną w Piasecznie.

Redakcja: Kamila Bokacka, Danuta Kaluga
Korekta: Kamila Bokacka, Danuta Kaluga
Projekt graficzny: Magdalena Markuszewska
Skład i łamanie: aborkowski.pl
Copyright © 2017 Stanisław Hofman, Dorota Zając

Wydanie I
Piaseczno 2017
ISBN 978 83 924933 4 1

Spis treści

1. Wstęp	5
2. Pochodzenie nazw miejscowych powiatu piaseczyńskiego	9
3. O powiecie piaseczyńskim	37
4. Herby miejscowości powiatu piaseczyńskiego oraz herby rodów związanych z tym terenem	41
5. Bibliografia	49

Spis treści

1	Wstęp
2	1. Wprowadzenie do teorii grup
3	2. Grupy skończone
4	3. Grupy nieskończone
5	4. Podsumowanie
6	2. Bibliografia

Wydawnictwo
ul. ...
00-000 Warszawa

ISBN ...

Wszystkie prawa zastrzeżone.

1. Wstęp

Publikacja ta ma na celu w sposób prosty i przystępny objaśnić nazwy miejscowości (miasta, osady, wsie, przysiółki, kolonie itd.), nazwy wodne (rzeki, jeziora, stawy), nazwy gór i kompleksów leśnych powiatu piaseczyńskiego.

Dla wymienionych wyżej pozycji zastosowano układ alfabetyczny. Informacje w obrębie poszczególnych haseł obejmują dane historyczne (pierwsze wzmianki o danym obiekcie), objaśniają pochodzenie nazw, a także określają lokalizację i przynależność do danej gminy.

Zdarza się, że pochodzenie nazwy miejscowości nie jest do końca znane. Brak pełnych informacji powoduje, że dopuszczać można różne wyjaśnienia. Nazwy często zmieniały swoje brzmienie. Przechodziły przeobrażenia pod wpływem obcych językowych naleciałości, zaś czasami i same ulegały zmianie.

Nazwy miejscowe były tworzone w oparciu na wyrazach pospolitych, nazwach osobowych, geograficznych i innych. Znaczna część nazw powstawała według reguł tworzenia formantów nazwotwórczych lub też są wyrazami złożonymi, zrostami czy zestawieniami nazw.

Zazwyczaj porządkowaniu nazw służą różne klasyfikacje. Najczęściej stosowaną w Polsce jest klasyfikacja prof. Witolda Taszyckiego. Uczony dzieli nazwy pochodzenia słowiańskiego na nazwy: miejsc, grupy ludzi i miejsca, które ci zamieszkują. Dalszy podział ma charakter semantyczny (tzn. znaczeniowy). Mamy tu nazwy topograficzne, kulturowe, dzierżawcze, patronimiczne (odojcowskie), etniczne, rodowe, służebne i relacyjne.

Według powyższej klasyfikacji prof. Taszyckiego w wykazie nazw powiatu piaseczyńskiego występują:

1) nazwy topograficzne – jest to grupa najliczniejsza, gdzie znaczenie nazw wiąże się z naturalnymi warunkami występującymi na danym terenie. Są to:

- ukształtowanie terenu – np. *Góra* (góra), *Brodnica* (bród);
- gleba – tu charakterystyczne dla Mazowsza są miejsca podmokłe, piaszczyste, kamieniste (np. *Bagienki*, *Moczydła*, *Piaski*, *Piaseczno* itp.);
- nawodnienie – bardzo często tworzone nazwy miejscowe od nazw wodnych, głównie rzek (np. *Biała* od rzeki Białej, *Jeziorna* od rzeki Jeziory – obecnie Jeziorki). Nazwy powstawały też od barwy wody (np. *Czarna* od koloru wody); od jęgu nurtu (*Bystra*).

Tworzono również nowe miejscowości, dodając przyrostki nazwotwórcze (*Czyrńsk* od rzeki Czarnej – dziś *Czersk*, *Bielsko* od rzeki Białej);

- roślinność – nazwy miejscowości powstały od obszarów zadrzewionych, jak np. *Brzeziny* (Brzezina oznacza las brzoźowy), *Buk*, *Bukowno* (od drzewa buk), *Buczynów* (od młodego lasu bukowego, czyli tzw. buczyny), *Łęg* (od lasów, łąk, zagajników na terenach podmokłych), *Bieleń*, *Wrzosa* (od nazw dzikich roślin), *Chmieliny* (od roślin uprawnych), *Kłosowa* (od części roślin);
- zwierzęta dzikie lub hodowlane – np. *Jastrzębie* od jastrzębia, *Żabieniec* od żab, *Łos* od łosia, *Kozie* od kozy czy *Kaczorowa* od kaczek;

2) nazwy kulturowe – są związane z działalnością człowieka tworzącego kulturę materialną, duchową, społeczną:

- nazwy związane z kultem religijnym (np. *Krzyże*, *Góra Kalwaria*, *Kalwaria Pacławska*);
- nazwy, które ukazują sposoby pozyskiwania ziemi pod uprawę roli i zabudowę, np. *Poręba*, *Porąbka* (poręba – miejsca w lesie, gdzie rąbie się drwa), *Łazy* (łaz – pole orne powstałe przez wykarczowanie lub wypalenie), *Zgorzelec* (zgorzeć, sptonąć);
- nazwy, które informują o osadnictwie i budownictwie na danym terenie. Są tu nazwy utworzone przez dodanie wyrazu gród, np. *Gródek*, *Białogard* (gard = gród), członu miasto np. *Nowe Miasto*, wyrazu dwór, np. *Nowodwór*. W średniowieczu, w okresie kolonizacji na prawie niemieckim, niektóre nowo zakładane osady otrzymywały pewne ulgi, tzw. wolnizny, czyli zwolnienie od świadczeń, głównie w daninach i pracach rolnych. To zwalnianie ma również swój ślad w dawnych nazwach (np. *Zduńska Wola*, *Suchowola*, *Wola Prażmowska*, *Wólka Kozodawska*);
- nazwy związane z obronnością, np. *Osiek*, *Osiecko* (osiek – warownia leśna z pni drzew), *Przeworsk* (przewora – zaporą), *Płoty*, *Ogrodzieniec*;
- nazwy związane z handlem, np. *Nowy Targ*; utworzone także od nazw dni, kiedy odbywały się targi (np. *Środa*, *Sobótka*);
- nazwy związane z wytworami kultury materialnej, np. *Ławki*, *Kuźnice* (od kuźni), *Huciska* (od huty), *Cegielnia*, *Pieczyska* (od piekarni), *Smoleń*;
- nazwy z zakresu kultury społecznej np. *Stan*, *Poświętne*;
- nazwy żartobliwe np. *Wielkie Oczy*, *Kozirynek*, *Ryczywół*;

3) nazwy dzierżawcze – tworzone od imienia, nazwiska lub przezwiska właściciela albo pierwszego założyciela wsi, miasta czy osady, np. *Radków*, *Radom*, *Baranów*, *Piotrków*, *Mariana*, *Aleksandrów*, *Adamów*, *Halinów*;

4) nazwy patronimiczne – początkowo oznaczały potomków lub poddanych człowieka, którego imię, nazwisko, przezwisko, zawód lub godność występują w podstawie nazwy, np. *Wojstwie* (Wojstław), *Boguszowice* (Bogusz), *Biskupice* (biskup), *Dobczyce* (Dobiesław);

5) nazwy rodowe – określające całą rodzinę, ród. Tworzone były od imienia lub przezwiska założyciela rodu, użyte w formie liczby mnogiej, np. *Nosy*, *Many*, *Łapy*, *Koziegłowy*, *Trąbki*;

6) nazwy służebne – w tej grupie znajdują się określenia ludzi ze względu na ich wykonywany zawód, związany z powinnościami służebnymi na rzecz dworu książęcego lub królewskiego, np. *Bobrowniki* (bobrownicy – zajmujący się bobrami), *Piekary* (od piekarzy), *Sokolniki* (sokolnicy – przygotowujący sokoły do łowów);

7) nazwy etniczne – określały początkowo mieszkańców ze względu na ich pochodzenie z danej okolicy, np. *Raciborzany* (z Raciborza), *Holendry* (z Holandii), *Lipiany* (z Lipna), *Cygany* (ludność romska);

8) nazwy relacyjne – utworzone od już istniejących nazw geograficznych: rzek, wsi, miast (np. nazwa miejscowości *Rawa* od rzeki Rawa) oraz nazwy utworzone od istniejących już miejscowości za pomocą określeń: nowy, stary, mały (np. *Nowy Sącz*, *Nowy Czarnów*, *Stara Wieś*);

9) nazwy zdrobniałe – powstały na podstawie już istniejących nazw lub przenoszenia nazw z jednych obiektów na inne, np. *Strzelczyki* (koło wsi Strzelce), *Rakowiec* (koło Rakowa).

Dla łatwiejszego zrozumienia nazw określających rodzaj obiektów lub miejscowości przedstawiamy ich skróconą charakterystykę:

- **folwark** – rodzaj wielkiego gospodarstwa rolnego nastawionego na masową produkcję roślinną lub zwierzęcą;
- **kępa** – niewielka (zazwyczaj) piaszczysta wyspa na rzece porośnięta roślinnością (np. wodolubnymi drzewami), zanikająca przy bardzo wysokich stanach wód;
- **klucz** – kilka posiadłości pod jednym zarządem stanowiących jeden organizm gospodarczy należący do jednego właściciela (np. klucz folwarków);
- **kolonia** – miejscowość, która została utworzona w wyniku ekspansji na tereny oddalone od wcześniej istniejącej zabudowy;
- **letnisko** – miejscowość o dobrych warunkach klimatycznych położona zazwyczaj w pobliżu dużego miasta, z dobrym połączeniem komunikacyjnym. W letnisku znaczny procent zabudowań stanowią pensjonaty, hotele oraz budynki przeznaczone do okresowego przebywania (lato, zima);
- **miasto** – miejscowość ukształtowana historycznie, o intensywnej zabudowie i niewielkim obszarze rolnym;
- **nowiny** – miejscowości, które zakładano w XVIII-XIX wieku na tzw. surowym korzeniu (czyli w miejscu wcześniej niezagospodarowanym i niezamieszkanym), często w związku z uwłaszczeniem;
- **okolica szlachecka** – teren, na którym w wyniku podziału majątku powstawało czasem nawet kilka wsi, np. okolica szlachecka *Brzumino* ze wsiami satelitami: *Brzumino-Kawęczyn*, *Brzumino-Racibory*, *Brzumino-Kopana* (z czasem zanikał pierwszy człon nazwy, a potomkowie rodu przyjmowali nazwiska od nazwy wsi, w której mieszkali);
- **osada** – niewielkie skupisko zabudowań na terenie wiejskim (np. leśna, rybacka, kolejowa), często wchodzące w skład innej, większej miejscowości;

- **przysiółek** – skupisko kilku gospodarstw stanowiących integralną część wsi, lecz położone poza jej zwartą zabudową;
- **towarzystwa włościańskie** – powstawały pod koniec XIX i na początku XX wieku z dwóch przyczyn: zadłużeni właściciele majątków chcieli je częściowo sprzedać, zaś nabywcy, mieszkańcy danego terenu, otrzymywali wsparcie finansowe od Banku Ziemskiego Włościańskiego w Warszawie na zakup ziemi. Zawijali oni towarzystwa włościańskie w celu uzyskania kredytu spłacanego przez 30 lat i dłużej;
- **wieś** – miejscowość o zwartej lub rozproszonej zabudowie, o charakterze rolniczym;
- **wieś szlachecka** – wieś zamieszkała przez ubogą szlachtę własnoręcznie uprawiającą swoją ziemię;
 - **wieś duchowna** – wieś stanowiąca uposażenie parafii, klasztoru lub będąca prywatną własnością osoby stanu duchownego;
 - **wieś służebna** – wieś, której mieszkańcy świadczyli wyspecjalizowane usługi lub prowadzili specjalistyczną produkcję (rolną, rzemieślniczą) na rzecz właściciela terenu lub dworu (książęcego, magnackiego, królewskiego);
 - **wola, wólka** – inaczej osada lub mała wieś, powstała w wyniku zwolnienia mieszkańców od powinności podatkowych, tzw. wolnizna.

Opis nazwy składa się z następujących elementów: stan obecny (np. część miasta, wieś), informacje o stanowiskach archeologicznych (jeśli są), historia nazwy i (skrótowa) miejscowości oraz pochodzenie nazwy.

Hasła „Słownika...” zawierają – oprócz wyjaśnienia nazw – inne cenne informacje. Przy niektórych hasłach podawane są źródła, z których zaczerpnięto informację o danej miejscowości lub nazwie. Tytuły źródeł podane są w formie skróconej, zaś ich pełny zapis znaleźć można w „Indeksie tytułów źródeł pisanych” znajdującym się na końcu publikacji za opisem herbów z powiatu piaseczyńskiego. Przy wielu hasłach występują wzmianki o znaleziskach archeologicznych, które odkryte zostały na danym terenie. Przewodniki turystyczne rzadko podają szczegółowo takie informacje, dlatego autorzy zdecydowali się upowszechnić tę wiedzę.

W tekstach źródłowych nazwy łacińskie podawano w pisowni polskiej lub mieszanej łacińsko-polskiej, np. *Czyesle* przy hasle *Cieśle*, *Czaplino Minor* przy hasle *Czaplunek*.

Autorzy serdecznie proszą szanownych Czytelników o zgłaszanie uwag dotyczących opisów haseł i propozycji nowych haseł (z podaniem źródeł informacji) na adres e-mailowy: hosta1949@tlen.pl.

Panu prof. dr. hab. Włodzimierzowi Piance za nieocenioną pomoc w pokonywaniu zawiłych labiryntów onomastyki serdeczne podziękowania składają autorzy.

2. Pochodzenie nazw miejscowych powiatu piaseczyńskiego

Aleksandrów – gm. Góra Kalwaria

Około 1870 roku został wydzielony z majątku Linin. Nazwa odimienna pochodzi od imienia *Aleksander*. W XIX wieku bardzo popularna nazwa nadawana miejscowościom na cześć cara *Aleksandra II*.

Aleksandrów – gm. Prażmów

Wieś powstała około 1864 roku przez wydzielenie jej z dóbr Prażmowa. Nazwa odimienna pochodzi od imienia dziedzica – *Aleksandra Ryxa*. Część wsi Nowy Prażmów.

Argentyna – m. Konstancin-Jeziorna

Osiedle w części Jeziorny, w okolicy ul. Koziej. Nazwa związana jest z emigracją zarobkową części mieszkańców pochodzenia żydowskiego do *Argentyny*. Została nadana osiedlu przez jego nowych mieszkańców.

Antoninów – gm. Piaseczno

Wieś powstała na przełomie XIX/XX wieku w miejscu dawnego majątku *Katy*. Częścią wsi jest Szałkowizna. W „Skorowidzu miejscowości” występuje jako folwark. Nazwa odimienna pochodzi od imienia *Antonina* lub *Antoni*.

Anusin – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi Habdzin. Nazwa odimienna, pochodzi od zdrobnienia imienia *Anna*; oznacza nieruchomość, którą otrzymała pewna *Anusia* (prawdopodobniej z rodu Potulickich) w posagu.

Baniocha – gm. Góra Kalwaria

Pierwotnie była to śródleśna wieś szlachecka. Wcześniejsze nazwy: *Banyecha* (1447 rok), *Baniecha* (1576 rok). Nazwa pochodzi od wyrazu *bania* oznaczającego tereny podmokłe.

Biały ług – gm. Prażmów

Wieś. Częścią wsi jest Wysoczyn. Założona w II połowie XIX wieku na terenie wykarczowanego lasu należącego do majątku Wągradno. Nazwa pochodzi od wyrazu *ług* oznaczającego podmokłe tereny.

Bielawa – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś założona na przełomie XIII i XIV wieku. W 1313 roku pojawia się jako *Below* („Metryka Księstwa”). Dawniej nazywana również *Belowo*, *Bylewo*. Nazwa pochodzi od wyrazu *biel* oznaczającego duże, bagniste łąki.

Bielawa Nadbrzeże

– gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi *Bielawa* położona na prawym brzegu rzeki Jeziorki.

Bielawa pod Górami

– gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi *Bielawa* położona poniżej wysokiej skarpy pradoliny Wisły.

Bielawskie Jezioro – gm. Konstancin-Jeziorna

Jezioro położone w starorzeczu Wisły. Nazwa akwenu pochodzi od nazwy pobliskiej miejscowości *Bielawa*.

Biele – gm. Piaseczno

Obecnie część wsi Bogatki. Pierwotnie samodzielna wieś w parafii Jazgarzew. Nazwa wymieniana już w 1778 roku, pochodzi od staropolskiego wyrazu *biel* oznaczającego duże, bagniste łąki.

Biele Chojnowskie – gm. Piaseczno

Rezerwat. Nazwa pochodzi od osady *Biele* położonej na skraju Chojnowskiego Parku Krajobrazowego.

Błonie – gm. Prażmów

Wieś. W 1909 roku została wydzielona z dóbr dawnego folwarku Dziecinów-Konieczki jako Towarzystwo Włościan Błonie. Nazwa pochodzi od wyrazu *błonie* oznaczającego łąkę.

Bobrowiec – gm. Piaseczno

Obecnie samodzielna wieś. Od 1818 roku występuje źródłach jako przyległość Gołkowa. Pierwotna nazwa to *Bobrowice*. Nazwa pochodzi od nazwy zwierzęcia (bóbr).

Bogatki – gm. Piaseczno

Wieś szlachecka istniejąca już w 1407 roku („Księga ziemi czerskiej”). Nazwa odimienna pochodzi od właściciela wsi Philippusa *Bogatho*. Dawne gniazdo rodowe *Bogatków* herbu Pomian (zob. rys. 18).

Borek – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi Opacz. Osada istniała już w 1540 roku („Księga ziemi czerskiej”). Nazwa pochodzi od zdrobnienia wyrazu *bór* oznaczającego las.

Borki – gm. Góra Kalwaria

Wieś notowana w 1783 roku. W 1827 roku nosiła nazwę *Borki*. Nazwa pochodzi od zdrobnienia w liczbie mnogiej wyrazu *bór* oznaczającego las.

Borowiec – gm. Tarczyn

Wieś była dawnym folwarkiem wydzielonym w 1898 roku z majątku Many. Nazwa pochodzi od wyrazu *bór* oznaczającego las.

Borowina – gm. Konstancin-Jeziorna

Po raz pierwszy nazwa wsi pojawia się w „Skorowidzu miejscowości”. Nazwa pochodzi

od wyrazu *borowina* oznaczającego dawniej porośniętą *borówkami* polaną, powstałą tutaj w miejscu wykarczowanego lasu.

Borowina – gm. Lesznówola

Obecnie gajówka. Dawniej wieś *Borowiny*. Jest odnotowana w „Mapie topograficznej”. Nazwa wywodzi się od karczmy (która tu istniała w XIX wieku), ta zaś od wyrazu *borowina* oznaczającego dawniej porośniętą *borówkami* polaną, powstałą tutaj w miejscu wykarczowanego lasu.

Bronisławów – gm. Prażmów

Wieś wydzielona po 1830 roku z dóbr Czarnego Lasu. Nazwa pochodzi od imienia właściciela ziemskiego *Bronisława* Czachowskiego.

Brominy – gm. Tarczyn

Obecnie część wsi Stefanówka. Dawny folwark. Prawdopodobnie nazwa wiąże się z dawną okolicą szlachecką *Brzumino*.

Brzeskie Jezioro – gm. Góra Kalwaria

Jezioro położone w starorzeczu Wisły. Nazwa akwenu pochodzi od nazwy pobliskiej miejscowości *Brzeście*.

Brzeście – gm. Góra Kalwaria

Wieś szlachecka, o której najwcześniejsze zapiski pochodzą z 1368 roku („Kodeks dyplomatyczny”). Nazwa *Brzeście* pochodzi od wyrazu *brześciec*, czyli zdrobnienia prasłowiańskiego wyrazu *bersteje* (dziś: brzoisty), oznaczającego gatunek wierzchołków górskich.

Brzumin – gm. Góra Kalwaria

Wieś szlachecka, dawne *Brzumino*. Pierwsze zapiski pochodzą z 1242 roku („Kodeks dyplomatyczny”). W 1313 roku *Brzumino* należało do komesa czerskiego Jana. Nazwa wsi nie jest do końca jasna. Można ją porównywać z wyrazem *brzmięć* lub gwarową nazwą bąka – *brzmiel*. Nazwy tego typu często stają się bazą dla tworzenia przezwisk mieszkańców, co w przypadku *Brzumina* zakłada wcześniejsze istnienie nazwy osobowej *Brzuma*. Wieś była gniazdem rodzonym *Brzumińskich* herbu Lubicz (zob. rys. 13).

Buczynów – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Około 1910 roku wydzielona z Czaplina. Nazwa pochodzi od wyrazu *buczyna* oznaczającego młody las *bukowy*.

Budki Moczydłowskie – gm. Góra Kalwaria

Obecnie osada, część wsi *Moczydłów*. Nazwa pochodzi od *budek* oznaczających dawniej osady leśne, których mieszkańcy trudnili się przetwórstwem drewna, myślistwem, bartnictwem itp. Takie osady przekształcały się z czasem we wsie. Sam wyraz *buda* (zapożyczony z języka niemieckiego) oznaczał szatas, chatę.

Bystrzanów – gm. Tarczyn

Dawna wieś szlachecka. Nazwa pojawiła się po raz pierwszy w 1414 roku jako *Bistrzano-wo* („Metryka Księstwa”). Najprawdopodobniej nazwa pochodzi od nazwiska czy przezwiska założyciela – *Bystrzan* (nazwisko człowieka, który pochodzi z miejscowości *Bystra*).

Cedron – gm. Góra Kalwaria

Rzeczka, której źródło znajduje się pomiędzy Sobikowem a Krzymowem. Uchodzi do Wisły w Górze Kalwarii. Nazwa rzeczki pochodzi z XVII wieku, z czasów budowy założenia urbanistyczno-architektonicznego w obecnej Górze Kalwarii i nawiązuje do rzeki o tej samej nazwie w Jerozolimie.

Cegielnia Chylicka – m. Konstancin-Jeziorna
Część miasta Konstancin-Jeziorna. Pierwsza część nazwy pochodzi od działającej tu *cegielni*, druga część od pobliskich *Chylic*.

Cegielnia Oborska – m. Konstancin-Jeziorna
Dziś osiedle mieszkaniowe (w latach 90. zwane *Elsam*). Część byłej Jeziorny Oborskiej. Istniała tu cegielnia, która pozostawiła po swojej działalności wiele wyrobisk w pobliskim lesie.

Cendrowice – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Pierwsze zapiski wymieniające *Czedrowyce*, *Czedrowice* pochodzą z 1461 roku („Słownik historyczno-geograficzny”). *Cedrowice* to nazwa patronimiczna, utworzona od imienia, przydomka lub przezwiska *Cedr* (nazwa

długowiecznego drzewa iglastego) bądź *Cedro* z przyrostkiem *-o* na wzór staropolskich i ludowych imion (takich jak *Janko*, *Stanko*). Patronimiczny przyrostek *-owice* oznaczał ród pochodzący od założyciela osady o imieniu *Cedro* lub *Cedr*. Od XVI wieku *Cendrowice* stanowiły gniazdo rodowe Cendrowskich herbu Odrowąż (zob. rys. 15).

Chojnowski Park Krajobrazowy

– gm. Piaseczno, Konstancin-Jeziorna, Góra Kalwaria, Prażmów i Tarczyn

W całości znajduje się na terenie powiatu piaseczyńskiego. Utworzony w 1993 roku dla ochrony kompleksu Lasów Chojnowskich, doliny dolnego biegu Jeziorki i doliny Wisły z malowniczą skarpą, parkiem przypałacowym oraz rezerwatami przyrody. Nazwa pochodzi od kompleksu leśnego.

Chojnów – gm. Piaseczno

Wieś dawniej nazywana *Chojnowo*. Nazwa wzmiankowana już w 1540 roku („Księga ziemi czerskiej”) pochodzi od gwarowych wyrazów *choja*, *chojna* oznaczających sosnę.

Chojnów – gm. Piaseczno

Rezerwat leśny. Nazwa pochodzi od pobliskiej wsi *Chojnów*.

Chosna – gm. Prażmów

Wieś, w przeszłości śródleśna. Dawniej *Choszczna*. Wspomniana po raz pierwszy w 1449 roku („Słownik historyczno-geograficzny”). W 1603 roku w zapiskach występuje Franciszek z *Chosny*, kantor kościoła w Chynowie. Nazwa pochodzi od wyrazu *choszcze* oznaczającego chaszczę, zarośla, krzaki.

Chylic – gm. Piaseczno

Wieś. Dawna wieś książęca po raz pierwszy występuje w 1424 roku jako *Chylicie*, inne zapisy to *Chilicze*, *Cielice*. W 1426 roku gościł w tutejszym dworze książę Janusz Starszy. Początkowo określane były drugą nazwą – *Zwyerzbie*, która z czasem przekształciła się w *Wierzbno* (patrz hasło: *Wierzbno*). Nazwa *Chylicie* pochodzi

od nazwiska lub przezwiska *Chylic*, czyli syn *Chyły* (człowieka garbatego, pochylonego).

Chylce – gm. Prażmów

Część wsi Gabryelin. Dawne *Chilijce*. W 1906 roku wydzielone z dóbr wsi Gabryelin jako Towarzystwo Włościan Chilijce. Nazwa *Chylce* pochodzi od nazwiska lub przezwiska *Chylic*, czyli syn *Chyły* (człowieka garbatego, pochylonego).

Chylce Tabita – m. Konstancin-Jeziorna

Część miasta Konstancin-Jeziorna. Teren nad rzeką Jeziorką zakupiony w pierwszej połowie XX wieku dla sióstr żeńskiego diakonatu Parafii Ewangelicko-Augsburskiej Św. Trójcy w Warszawie na działalność opiekuńczą i rehabilitacyjną. Dziś działa tu Ośrodek Rehabilitacyjno-Opiekuńczy Tabita. Pierwsza część nazwy pochodzi od pobliskich *Chylic*; druga część nazwy to biblijne imię *Tabita*, po grecku Dorkas – chrześcijanki z Jafy słynącej z dobrych uczynków.

Chyliczki – gm. Piaseczno

Wieś. Dawniej *Chylce Małe*, od XVIII wieku występują już jako *Chyliczki*. Stanowiły własność książęcą. Nazwa zdrobniła od wsi *Chylce*.

Cieciszew – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś istniała już w XIII wieku. Dawniej *Cieciszewo*. Nazwa pochodzi od imienia *Ciecistaw* lub *Ciecimir*. Miejscowość była gniazdem rodowym *Cieciszewskich* (*Cieciszowskich*) herbu Roch (zob. rys. 22). Z tej rodziny pochodziła matka Henryka Sienkiewicza.

Cieciszewskie Jezioro

– gm. Konstancin-Jeziorna

Jezioro położone w starorzeczu Wisły. Nazwa pochodzi od nazwy pobliskiej miejscowości *Cieciszew*.

Cieśle – gm. Tarczyn

Przysiółek, część wsi Rembertów. Dawna wieś służebna. Wieś pod nazwą *Czyesle* wymieniana jest w 1517 roku („Mazowieckie zapiski”). Nazwa pochodzi od mieszkańców wsi, którzy

byli *cieślami* i zajmowali się stawianiem drewnianych budynków (*ciesielstwem*).

Ciszca – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś, nazywana w 1476 roku *Czyschycza* („Kodeks dyplomatyczny”), w XVI wieku występowała jako *Circa*. Nazwa pochodzi od wyrazu *cichy*.

Coniew – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Jedyna miejscowość o tej nazwie w Polsce. Wieś była własnością książęcą. W *Coniewie* usytuowane jest stanowisko archeologiczne z okresu kultury łużyckiej (epoka brązu i wczesnego żelaza). Początkowo nazywała się *Chanowo* („Dokumenty” z 1233 roku), następnie *Czaniewo*. Zapisy z 1429 roku wspominają o sprzedaży czaniewskiego młyna. W 1576 roku należała do dóbr królewskich, a jej nazwa zapisana została jako *Caniewo*. W 1789 roku pojawia się po raz pierwszy współczesna nazwa *Coniew*. Być może wieś założył przybyły z Bałkanów człowiek o imieniu *Czane* lub nazwisku *Czane* (*Conew*), które są notowane na tamtym obszarze geograficznym. Prawdopodobnie popularność tej nazwy wiąże się z faktem, że na całym obszarze Bakanów znane były i są kąpiele w *czanach*, tj. umieszczonych w ziemi wielkich kottach. *Czany* znane były do niedawna w Polsce.

Czachówek – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Początkowo były to dobra rodu *Czachowskich* herbu Korab (zob. rys. 9) z *Czachowa* koło Jasieńca (powiat grójecki). Po 1830 roku wydzielony z majątku Czarny Las. Nazwa pochodzi od nazwiska rodowego właścicieli.

Czaplin – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Dawniej *Czaplino*, rodowe gniazdo *Czaplińskich* herbu Drogostaw (zob. rys. 3). Pierwsze zapisy z początku XV wieku wspominają o Jakubie z *Czaplina*. Nazwa pochodzi od ptaka (*czapla*).

Czaplinek – gm. Góra Kalwaria

Wieś, początkowo szlachecka. Założona w XVI wieku. Nazwa pochodzi od zdrobnienia nazwy

pobliskiej wsi *Czaplin*. Łacińska nazwa *Czaplino Minor*, *Czaplin Mniejszy*.

Czarna – gm. Prażmów i Góra Kalwaria

Rzeka, której źródła znajdują się koło Wierzchowiny (gm. Jasieniec). *Czarna* uchodzi do Wisły w rejonie Królewskiego Lasu. Nazwa pochodzi od wyrazu *czarny* – koloru ziemi, po której rzeka płynie w początkowym biegu (czarnoziem bagienny), przez co woda wygląda, jakby była tego koloru.

Czarna Rzeka – gm. Prażmów

Obecnie część wsi Ławki. Wydzielona z dóbr Gabryelina jako Towarzystwo Włościan Czarna Rzeka. Nazwa pochodzi od przepływającej w pobliżu rzeki *Czarnej*.

Czarnowskie Góry – gm. Konstancin-Jeziorna

Porośnięte lasem polodowcowe wydmy. Byłe wyrobisko *piasku*. Pierwsza część nazwa pochodzi od pobliskiego *Czarnowa*; druga część nazwy pochodzi od pagórkowatego ukształtowania terenu (*góry*).

Czarnów – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś, pierwotnie śródlęsna. Powstała w 1858 roku w wyniku wydzielenia z majątku Żabieniec przez Juliana Czarnowskiego. Nazwa wsi pochodzi prawdopodobnie od nazwiska założyciela. Część wsi położona w części zachodniej, bliżej *Skolimowa*, nosi nazwę *Nowy Czarnów*. Wśród mieszkańców wsi pierwotną część *Czarnowa* określa się często jako *Stary Czarnów*.

Czarny Las – gm. Góra Kalwaria

Dawna wieś szlachecka. Wcześniej jej nazwę zapisywano jako *Czarnolasz* (1411 rok w „Księdze ziemi czerskiej”) lub *Czarnolas*. W XV wieku w źródłach pisanych występuje Świętosław z *Czarnolasu*. Nazwa pochodzi od ciemnego, *czarnego* lasu.

Czernidła – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś, o której pierwsze informacje pochodzą z 1476 roku („Kodeks dyplomatyczny”). Nazwa pochodzi od wyrazu *czernidła*, *czyrnidła* oznaczającego ciemny, bagienny teren.

Czersk – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Ślady osadnictwa na wzgórzu zamkowym sięgają początków naszej ery. W *Czersku* znajduje się cmentarzysko z okresu kultury przeworskiej (III w. p.n.e. – V w. n.e.). Gród drewniano-ziemny istniał już w IX wieku. Prawa miejskie *Czersk* otrzymał przed 1350 rokiem, a utracił je w 1869 roku. Dawniej *Czyrńsk*, *Czerńsk* (zapis uproszczony: *Czersk*). Nazwa pochodzi od nazwy uchodzącej do Wisły rzeki *Czarnej*. *Czersk* ma swój herb (zob. rys. 2). Stolica Księstwa Mazowieckiego, miasto królewskie Korony Królestwa Polskiego. Dziś w *Czersku* można podziwiać ruiny średniowiecznego zamku książąt mazowieckich oraz średniowieczny układ urbanistyczny byłego miasta.

Czerskie Jezioro – gm. Góra Kalwaria

Jezioro – pomnik przyrody w starorzeczu Wisły. Nazwa pochodzi od pobliskiego *Czerska*.

Derdy – gm. Lesznowola

Część wsi Łazy. Na mapie Królestwa Polskiego z 1835 roku nazwę tej wsi podano w formie *Dyrdy*. Dziś nazwa dotyczy głównie domu zakonnego Sióstr Miłosierdzia Matki Bożej, który w 1881 roku został założony w pozostałościach XVIII-wiecznego parku leśnego. Nazwa prawdopodobnie pochodzi od gwarowego wyrazu *derdać* (*dyrdać*) oznaczającego biegać z poleceniami.

Dębina – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi Łęg. Nazwa pochodzi od położenia przy dębowym lesie, tj. *dębinie*.

Dębówka – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś, w 1882 roku wydzielona z dóbr Kawęczyn. Nazwa najprawdopodobniej pochodzi od nazwy karczmy usytuowanej tutaj obok rozłozystego *dębu*.

Dębówka – gm. Góra Kalwaria

Wieś, wydzielona przed 1860 rokiem z dóbr Czaplina. Nazwa *Dębówka* pierwotnie używana była wymiennie z nazwą *Józefów*. Nazwa pochodzi od położenia wsi w *dębowych* lasach.

Dobiesz – gm. Góra Kalwaria

Wieś, dawniej szlachecka, której nazwa pojawia się od XV wieku, w 1432 roku jako *Dobiesław*. Nazwa pochodzi od skróconej formy imienia *Dobiesław*.

Dobrzeńca – gm. Prażmów

Wieś. W 1906 roku wydzielona z dawnego folwarku Dziecinów-Konieczki jako Towarzystwo Włościan Dobrzeńca. Nazwa pochodzi od staropolskiego imienia *Dobrzeń*.

Domanka – gm. Piaseczno

Najstarsza część Zalesia Górnego. Pierwszy zapis o *Domance* pochodzi z 1845 roku. Dawniejsza nazwa to *Dumanka*. Nazwa pochodzi od nazwiska Wincentego *Domańskiego*, właściciela *Wólki Kozodawskiej*, w skład której wchodziła *Domanka*.

Dorocin – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi *Habdzin*. Nazwa pochodzi od imienia *Dorota*, a *Dorocin* to wiano, czyli posag *Doroty*.

Drozdzy – gm. Tarczyn

Wieś istniała już w średniowieczu. Własność szlachecka. Informacje o wsi *Drosdi* występują w 1415 roku („Księga ziemi czerskiej”). Nazwa pochodzi od osoby o nazwisku lub przezwisku *Drozd*.

Duki – gm. Tarczyn

Część wsi *Marianka*, dawniej samodzielna wieś. W 1394 roku występuje jako *Ducovicze* („Archiwum”). Nazwa pochodzi od wyrazu *duk* oznaczającego stary, wypróchniały pień.

Edwardów – m. Konstancin-Jeziorna

Zobacz: *Porąbka*.

Garbatka – gm. Lesznowola

Dawna wieś słuźebna. Po raz pierwszy nazwa występuje w 1517 roku jako *Garbatki* („Mazowieckie zapiski”). Nazwa pochodzi od pagórkowatego, *garbatego* ukształtowania terenu.

Gabryelin – gm. Prażmów

Wieś. Powstała w pierwszej połowie XIX wieku po wykarczowaniu lasu w majątku *Wągrodn*. Nazwa pochodzi od imienia *Gabryeli*,

najmłodszej córki właściciela *Wągrodn* hr. *Kacpra Potulickiego*.

Gassy – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś istniała już w końcu XVI wieku. Jej dawniejsze nazwy: *Gosy*, *Gossy*, *Gass*. Nazwa pochodzi od imienia – *Gosza*, *Godziszława*, *Gościmira* lub *Dobrogosta* – użytego w formie mnogiej pierwotnie jako *Gosze*.

Gawroniec – m. Konstancin-Jeziorna

Część miasta położona przy granicy z *Warszawą*. W 1488 roku notowana w jako wieś *Gawronic* („Kroniki”). Nazwa pochodzi od osoby: *Gawronic* to syn *Gawrona*, samo zaś nazwisko wzięte jest od *gawrona*.

Gąski – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej szlachecka. W 1414 roku pojawia się w źródłach historycznych jako *Gansky*, *Ganssky*. Nazwa pochodzi od nazwiska właścicieli wsi o nazwisku *Gaska*.

Gładków – gm. Tarczyn

Wieś. Dawniej kolonia. Wymieniona po raz pierwszy w 1921 roku. Nazwa pochodzi od nazwiska *Gładek*.

Głodny Kawenczynek

– gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi *Kawęczyn*. W przeszłości zamieszkała przez ludzi niezamożnych, biednych, stąd pochodzi pierwszy człon nazwy.

Głósków – gm. Piaseczno

Dawna wieś szlachecka, niegdyś nazywana *Głóskowo*. Na jej terenie znajduje się stanowisko archeologiczne z okresu kultury grobów kloszowych (500–400 r. p.n.e.). Wymieniona po raz pierwszy w akcie erekcyjnym z 1244 roku. Początkowo należała do rodziny *Gołkowskich*. Nazwa pochodzi od przezwiska człowieka, który zachowywał się głośno – *Głósek*.

Głósków Letnisko – gm. Piaseczno

Obecnie samodzielna wieś. Wydzielony z *Głóskowa* w 1930 roku pod zabudowę letniskową. W ówczesnych czasach obowiązywał tu zakaz budowania zakładów zanieczyszczających

powietrze. Nazwa pochodzi od *Głoskowa*, zaś *Letnisko* określa charakter miejscowości.

Głosków Zielone – gm. Piaseczno

Część *Głoskowa* położona nad rzeką Jeziorką. Dawny folwark w kluczu majątku *Głosków*. Nazwa pochodzi od *Głoskowa*, zaś *Zielone* pochodzi od zalesienia tego obszaru.

Głoskówka – gm. Tarczyn i Piaseczno

Rzeczka, która wypływa w okolicy miejscowości Przyпки, a uchodzi do rzeki Jeziorki w *Głoskowie*. Nazwa pochodzi od miejscowości *Głosków*.

Gołków – gm. Piaseczno

Wieś. Dawniej szlachecka wieś *Gołkowo*. W 1420 roku występuje w zapiskach Wojciech z *Gołkowa*, syn Świętosława herbu Strzegię. Nazwa pochodzi od przezwiska *Gołek*, czyli *goły*, biedny (porównaj: *golec* – biedny). Gniazdo rodu *Gołkowskich* herbu Strzegię (zob. rys. 25).

Gołków Cegielnia – gm. Piaseczno

Część wsi Gołków. W XIX wieku na tym terenie działała cegielnia. Nieruchomość wydzielona w 1911 roku z *Gołkowa*.

Gołków Letnisko – m. Piaseczno

Dzielnica Piaseczna. Osada *Gołków Letnisko* została wydzielona z *Gołkowa* przed I wojną światową. Nazwa pochodzi od *Gołkowa*, zaś *Letnisko* określa charakter tego terenu.

Goździe – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi Cieciszew. Wieś istniała już w końcu XVI wieku. Dawniej zwana *Goździec* lub *Cieciszewek*. Nazwa *goździe* pochodzi z języka staropolskiego i gwarowego (oraz z niektórych języków słowiańskich) i oznacza las, zwykle iglasty (wyraz *gwoździe* jest dzisiaj używany w znaczeniu ćwieki, szpilki).

Górka – gm. Piaseczno

Część wsi Bogatki. Nazwa *Górka* pochodzi od położenia na terenie wyższym niż reszta wsi.

Góra Kalwaria – gm. Góra Kalwaria

Miasto, siedziba władz gminy. Miasto ma swój herb (zob. rys. 4). Najwcześniejsze ślady osadnictwa sięgają epoki kamiennej. Początkowo

była to wieś szlachecka. Dawniejsza nazwa miejscowości to *Góra*. Najstarszym źródłem pisany jest dokument biskupa poznańskiego Bogufała z 1252 roku stwierdzający istnienie parafii. Od końca XVII wieku do połowy XVIII wieku miejscowość nosiła nazwę *Nowa Jerozolima*. Nazwa pochodziła od założenia kalwaryjskiego (wybudowanego przez biskupa Stefana Wierzbowskiego) – zespołu kaplic zazwyczaj wznoszonych na znacznym, pagórkowatym obszarze, co miało przypominać okolice Jeruzolimy. Żydzi, licznie mieszkający tu od XIX wieku, nazywali miejscowość: *Ger*. Pierwszy człon nazwy miasta pochodzi od położenia na wysokiej skarpie wiślanej, czyli na *górze*, natomiast *Kalwaria* od łac. *calvaria* – zespołu obiektów sakralnych symbolizujących stację Męki Pańskiej.

Górki Szymona – m. Piaseczno

Teren przyrodniczo-krajobrazowy. W 1898 roku wydzielono *Osadę Borówka* z dóbr Wólka Kozodawska. Na terenie *Borówki* znajdowała się wydma, pierwotnie nazywana *Górcą Borówką*. Nazwa *Górki Szymona* powstała po I wojnie światowej i pochodzi od imienia gajowego Szymona Olki – dozorczy opiekującego się tym terenem.

Grapa – m. Konstancin-Jeziorna

Część miasta – osiedle mieszkaniowe. Dawniej na tym terenie był park angielski *Konstancina*. Nazwa *grapa* oznacza urwisko, skarpe, strome zbocze. Osiedle znajduje się obok skarpy pozostałej po pradolinie Wisły, oddzielającej zabudowę od podmokłych łąk.

Grochowa – gm. Piaseczno

Wieś, dawniej szlachecka. Pojawia się w dokumentach z 1407 roku („Księga ziemi czerskiej”). Dawniej *Grochowo*. Nazwa wsi pochodzi od nazwiska *Groch*, a ono od rośliny (*groch*).

Gróbki – m. Piaseczno

Obecnie jest tu oczyszczalnia ścieków. Na tym terenie w przeszłości zlokalizowany był cmentarz zmarłych na choroby zakaźne

(tzw. cmentarz choleryczny). Nazwa pochodzi od zdrobnienia w liczbie mnogiej wyrazu *grób*.

Grzędy – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej duchowna. Nazwa potwierdzona oficjalnie od XV wieku. Nazwa prawdopodobnie pochodzi od wyrazu *grzędy* oznaczającego kępy zarośli położonych na terenie łąk lub bagien albo od nazwiska *Grzęda*.

Grzywaczówka – gm. Tarczyn

Część wsi Komorniki. Towarzystwo Włościan Grzywaczówka powstało przed I wojną światową. Nazwa pochodzi od nazwiska *Grzywacz*.

Habdzin – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś. Wieś *Chabdzino* wymieniana była już w 1368 roku („Kodeks dyplomatyczny”). W roku 1435 Wojciech z *Habdzina* występuje jako sędzia w traktacie brzeskim. Nazwa pochodzi od wyrazu *chabda*, *chebd* oznaczającego roślinę (dziki bez) lub od nazwiska *Chabdank*.

Habdzińskie Jezioro

– gm. Konstancin-Jeziorna

Jezioro położone w starorzeczu Wisły. Nazwa pochodzi od nazwy miejscowości *Habdzin*, w której akwen się znajduje.

Habdzinek – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi Obórki. Wcześniejsze nazwy, to: *Male Chabdzino* (1414-25), *Chabdzinko*, *Chabdzinek*, *Chabdzinek*. Nazwa pochodzi od zdrobnienia nazwy pobliskiej miejscowości *Habdzin*.

Henryków-Urocze – gm. Piaseczno

Wieś. Znajduje się tu stanowisko archeologiczne z początku naszej ery z okresu wpływów rzymskich. Pierwotnie był to folwark *Mroczkowa Wola* wydzielony z dóbr Szczaki, zaś wieś założono w 1855 roku. Pierwszy człon nazwy pochodził od nazwy osobowej *Mroczek*; wyjaśnienie nazwy *Wola* – patrz „Wstęp”. W XX wieku nazwa wsi została zmieniona na *Henryków*. Nazwa pochodzi od imienia *Henryk*. *Urocze* to dawniej kolonia, a obecnie część *Henrykowa*. Nazwa *Urocze* jest inną postacią wyrazu *uroczyisko*.

Imberfal – m. Konstancin-Jeziorna

Jaz przemysłowy na rzece Jeziorce spiętrzający wodę na potrzeby fabryki papieru w Konstancinie-Jeziornie, zbudowany w 1954 roku.

Imielin – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi Obory. Wymieniany jest już w 1476 roku jako *Jemyelino* („Kodeks dyplomatyczny”). Nazwa pochodzi od gwarowej nazwy rośliny (*jemiolo*).

Jabłonowo – gm. Lesznowola

Wieś. Kolonia Jabłonowo po raz pierwszy występuje w 1921 roku w „Skorowidzu miejscowości”. Nazwa pochodzi od wyrazu *jabłoń*.

Jadwisin – gm. Tarczyn

Część wsi Prace Duże. W 1888 roku folwark *Jadwisin* został wydzielony z dóbr *Prace Duże*. Nazwa oznacza, że folwark był posagiem panny o imieniu *Jadwisia*.

Janczewice – gm. Lesznowola

Wieś. Przez pewien okres była wsią królewską. Dawniej *Hrynczewice* (1484 rok). Nazwa pochodzi od imienia *Janca*, czyli formy imienia *Jan*.

Janówek – gm. Tarczyn

Wieś. Znajduje się tu stanowisko archeologiczne z okresu średniowiecza. W 1967 roku wymieniana jako przysiółek. Nazwa najprawdopodobniej pochodzi od imienia *Jan*.

Jaroszowa Wola – gm. Prażmów

Wieś. Dawniej *Wola Turkowa* (1540 rok), w 1576 roku zmieniono jej nazwę na *Jarosewa (Jaroszowa) Wola*. Pierwszy człon nazwy pochodzi od imienia lub nazwiska *Jarosz*, wyjaśnienie nazwy *Wola* – patrz „Wstęp”.

Jastrzębie – gm. Piaseczno

Wieś. Pierwotnie nazywana *Jastrzębia* lub *Jastrzębia Wola*. Wieś istniała już w XV wieku i związana była z dworem książęcym w Chylicach. Nazwa pochodzi od ptaka (*jastrzębia*).

Jazgarzew – gm. Piaseczno

Wieś. Na jej terenie usytuowane jest stanowisko archeologiczne z okresu wpływów rzymskich. Dawna wieś rycerska, należąca

do Domiśława. Dawniej *Jazgarzewo* lub *Jazgarzewice* (1297 rok). Nazwa pochodzi od nazwy ryby (*jazgarz*) występującej w rzece Jeziorce, nad którą położony jest *Jazgarzew*.

Jazgarzewszczyzna – gm. Lesznowola

Wieś. Jej nazwa pojawia się w „Słowniku geograficznym” i na „Mapie kwatermistrzowskiej” z 1839 roku. Nazwa pochodzi od nazwiska *Jazgarzewski*, być może właściciela wsi.

Jesówka – gm. Piaseczno

Wieś, dawniej szlachecka. Była nazywana *Jaszewa* (1407 rok), a w 1540 roku pojawia się w wykazie wsi parafii *Jazgarzew*. Nazwa pochodzi przypuszczalnie od imienia *Jasz*, czyli formy imienia *Jan*.

Jeziorka – gm. Mszczonów, Pniewy, Grójec,

Prażmów, Piaseczno, Konstancin-Jeziorna
Rzeka. Jej źródła znajdują się we wsi Dębiny Osuchowskie, zaś ujście do Wisły koło Obórek. Dawniejsze nazwy to *Jeziara*, później *Jeziorna*. Nazwa pochodzi od wykopanych w jej korycie (w początkowym biegu rzeki) stawów rybnych (*jezior*).

Jeziorna – m. Konstancin-Jeziorna

Część Konstancina-Jeziorny. Dawna wieś rycerska. *Jeziorna* dzieli się na: *Królewską*, *Bankową* (*Fabryczną*), *Oborską* i *Nową*. Istniała już na początku XV wieku (pierwsze wzmianki pochodzą z 1410 r.). Prawa miejskie otrzymała w 1962 roku, w 1969 roku została połączona ze Skolimowem-Konstancinem w jeden ośrodek miejski. Pierwotna nazwa *Jeziara* pochodzi od nazwy rzeki *Jeziorki*, a właściwie jej dawniejszej wersji *Jeziara*.

Jeziorna Bankowa (Fabryczna)

– m. Konstancin-Jeziorna
Część miasta Konstancin-Jeziorna, dziś znana *Mirków* (zobacz). Teren należący niegdyś do właścicieli fabryki papieru. Drugi człon nazwy – *Bankowa* (*Fabryczna*) – pochodzi od przejęcia w 1830 roku *fabryki* papieru przez *Bank* Polski. W 1887 przeniesiono do Jeziorny z Mirkowa (woj. łódzkie) większość maszyn i fachowców (patrz *Mirków*).

Jeziorna Królewska

– m. Konstancin-Jeziorna

Część *Jeziorny* (zobacz) położona po północnej stronie *Jeziorki*. Znajduje się tu stanowisko archeologiczne – cmentarzysko z okresu kultury grobów kloszowych (500-400 lat p.n.e.). Drugi człon nazwy określa, że ten teren należał do dóbr *królewskich*.

Jeziorna Oborska – m. Konstancin-Jeziorna

Część Konstancina-Jeziorny. Na jej terenie znajdują się wykopaliska z okresu kultury łużyckiej (epoka brązu i wczesnego żelaza). Położona na południowym brzegu *Jeziorki* obejmuje obecną *Grapę* i tereny na wschód od niej. Drugi człon nazwy wynika z historycznej przynależności do majątku *Obory*.

Jeziorzany – gm. Tarczyn

Wieś. Wieś szlachecka istniała już w XIV wieku (1387 rok) pod nazwą *Jeziarzany*. Nazwa *Jeziorzany* pochodzi od określenia ludzi mieszkających nad *jeziorem* (w pobliżu wsi znajduje się jezioro bez nazwy).

Jeziórko – gm. Prażmów

Wieś. Kolonia *Jeziórko* pojawiła się w „Skorowidzu miejscowości” z 1921 roku. Nazwa pochodzi od wyrazu *jeziorko*, oznaczającego także mały staw.

Jeżewice – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej szlachecka. Pojawia się w XV wieku (1427 rok) jako *Gezeuicze*, *Jezevicze*. Nazwa pochodzi od nazwiska *Jeż*, być może właściciela wsi.

Józefostaw – gm. Piaseczno

Wieś. Kolonia niemiecka, która powstała w 1801 roku jako *Ludwigsburg* (wymienne *Ludwigrod*). Nazwa ta pochodziła od miasta o tej samej nazwie w Badenii-Wirtembergii. Została zmieniona na obecną w 1820 roku przez rząd Królestwa Polskiego. Nazwa pochodzi od imienia *Józefostaw*, które jest zestawieniem imion *Józef* i *Sław* (jak np. *Jarostaw*, *Wiesław*).

Józefowice – gm. Tarczyn

Wieś. Wcześniej kolonia. Istnieje od początku XX wieku. Nazwa ma charakter pamiątkowy i pochodzi od imienia *Józef*.

Julianów – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Powstała po 1830 roku poprzez wydzielenie z gruntów wsi Czarne Lasu. Nazwa ma charakter pamiątkowy i pochodzi od *Juliana Czachowskiego* (syna Piotra).

Julianów – gm. Piaseczno

Wieś. Miejscowość powstała w wyniku kolonizacji niemieckiej na początku XIX w. Nazwa po raz pierwszy pojawia się w zapiskach z roku 1877 jako *Juljanów*. Nazwa pochodzi od imienia *Julian*.

Julianów – gm. Tarczyn

Część wsi Wólka Jeżewska, dawniej wieś. Miejscowość założono w 1860 roku na gruntach wsi *Many*. Nazwa pojawiła się po raz pierwszy w „Słowniku geograficznym”. Nazwa ma charakter pamiątkowy i pochodzi od imienia *Julian*.

Kaczorówek – gm. Prażmów

Przysiółek wsi Jaroszowa Wola. Nazwa najprawdopodobniej pochodzi od przezwiska człowieka o tzw. *kaczym chodzie* (czyli kiwał się na boki).

Kaczy Dół – gm. Góra Kalwaria

Część *Wólki Dworskiej*. Osada położona nad stawem *Kaczy Dół*, od którego przyjęła nazwę.

Kaczy Dół – gm. Góra Kalwaria

Staw położony w starorzeczu Wisły w przysiółku o tej samej nazwie będącym częścią wsi Wólka Dworska. Nazwa pochodzi od *kaczek* zasiedlających okolice stawu i niecki, *dołu* tworzącego zbiornik.

Kalwaryjka – gm. Góra Kalwaria

Część wsi *Krzaki Czaplinskowskie*. Pierwsze pisane wzmianki pochodzą z roku 1877. Dawna nazwa *Kalwaria*. Nazwa pochodzi od zdrobnienia wyrazu *Kalwaria*.

Kały – gm. Piaseczno

Dziś *Antoninów*. Pierwotna nazwa wsi – *Caly* – pojawiła się w 1447 roku. Pochodzi od wyrazu

kał oznaczającego w większości języków słowiańskich *bloto*.

Kamionka – gm. Piaseczno

Wieś powstała w 1912 roku przez wydzielenie z majątku *Gołków*. Nazwa prawdopodobnie pochodzi od występujących na tym terenie złóż tzw. *pospółki* (mieszanki żwiru i piasku); w języku staropolskim *kamień* oznaczał także drobny żwir.

Kamionka – gm. Prażmów

Wieś powstała w połowie XIX wieku na wykarczowanym terenie majątku *Wągradno*. Nazwa prawdopodobnie pochodzi od występujących na tym terenie złóż tzw. *pospółki* (mieszanki żwiru i piasku); w języku staropolskim *kamień* oznaczał także drobny żwir.

Kanał Piaseczyński – zobacz *Peretka*.**Karczunek** – gm. Prażmów

Część wsi *Kolonia Gościeńczyce*. Nazwa *karczunek* oznacza miejsce, gdzie mozolnie wykopywano korzenie ściętych drzew, by pozyskać ziemię pod uprawę.

Karolin – patrz: *Mieszkowo***Kawęczyn** – gm. Tarczyn

Wieś. Pierwsza wzmianka pisana pochodzi z 1436 roku. Początkowo *Kavyeczino*. Nazwa pochodzi od przezwiska *Kawęka*; czasownik *kawęczyć*, *kawiekać* oznaczał biadolić, narzekać (dziś: kwękać).

Kawęczyn – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś, dawniej szlachecka. Dawne *Covyeczino* (1414 rok), w 1424 roku *Kawęczyn* należał do Piotra Brzeskiego (syna Wszebora). Do 1 stycznia 1997 roku nazwa zapisywana jako *Kaweczyn*. Nazwa pochodzi od osoby nazywanej *Kawęka*; czasownik *kawęczyć*, *kawiekać* oznaczał biadolić, narzekać (dziś: kwękać). Część wsi nosi nazwę *Wierzbówka*.

Kawęczynek – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś. Wydzielony z dóbr *Kaweczyn* w 1875 roku jako folwark na terenie wykarczowanego lasu. Nazwa miejscowości pochodzi od zdrobnienia nazwy *Kawęczyn*.

Kąty – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Dawna kolonia niemiecka założona w 1803 roku. Nazwa *Kąty* pojawia się w źródłach po raz pierwszy w 1812 roku. Nazwa (częsta w Polsce) oznacza tzw. wybudowania, czyli gospodarstwa oddalone od wsi.

Kędzierówka – gm. Prażmów

Wieś. W 1921 roku występuje jako kolonia *Kędzierówka*. Nazwa pochodzi od nazwiska lub przezwiska *Kędzior* oznaczającego osobę o kręconych włosach.

Kępa Falenicka – gm. Konstancin-Jeziorna

Przysiółek wsi *Kępa Okrzewska*. Powstała w połowie XIX wieku. Wyjaśnienie nazwy *Kępa* – patrz: „Wstęp”. Drugi człon nazwy pochodzi od wsi *Falenica* (dzisiaj w granicach Warszawy).

Kępa Kosumiecka – gm. Góra Kalwaria

Była miejscowość, dziś niezamieszkały przysiółek wsi *Czersk*. Nazwa po raz pierwszy pojawia się w początkach XIX wieku. Wyjaśnienie nazwy *Kępa* – patrz „Wstęp”. Drugi człon nazwy pochodzi od położonej na prawym brzegu Wisły wsi *Kosumce*, z kolei jej nazwa pochodzi od wyrazu *kosy*, czyli krzywy.

Kępa Oborska – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś powstała na początku XIX wieku. Nazywana była także *Kępą Chabdzińską*. Założona przez kolonistów niemieckich na terenie dóbr *Obory* (stąd drugi człon nazwy). Wyjaśnienie nazwy *Kępa* – patrz „Wstęp”.

Kępa Okrzewska – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś. Dawna wyspa na Wiśle zwana *Kępą Wielką*. W drugiej połowie XVIII wieku została zasiedlona przez osadników z Niderlandów zwanych *Olendrami*, *Olędrami*, stąd nazywana *Kępą Olenderską*. Funkcjonowała także nazwa *Kępa Okrzeńska* (od pobliskiej wsi *Okreszyn*). Wyjaśnienie nazwy *Kępa* – patrz „Wstęp”.

Kępa Radwankowska – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Założona najprawdopodobniej przez marszałka Franciszka Bielińskiego w połowie XVIII wieku. Dawniej nazywana *Kępa*

Rodzwankowska. Nazwa pochodzi od pobliskiej wsi *Radwanków* usytuowanej na prawym brzegu Wisły. Wyjaśnienie nazwy *Kępa* – patrz „Wstęp”.

Kiełbaska – gm. Góra Kalwaria

Część wsi *Julianów*. Powstała przed 1825 rokiem. Nazwa *Kiełbaska* pochodzi od dawnego określenia czteromorgowej działki.

Kierszek – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś. Wymieniana w dokumentach z 1580 roku. Przed wydzieleniem wieś należała do dóbr *Bielawa*. Nazwa pochodzi od wyrazu *kierzek* oznaczającego krzaczek; to zdrobnieniem od gwarowego i staropolskiego wyrazu *kierz*, czyli krzak.

Kierszek pod Lasem

– gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi *Kierszek*, położona na południowym skraju Lasu Kabackiego (stąd nazwa).

Klarysew – m. Konstancin-Jeziorna

Część Konstancina-Jeziorny. Po raz pierwszy wymieniony w 1921 roku w „Skorowidzu miejscowości”. Do 1969 roku samodzielna wieś. Nazwa ma charakter pamiątkowy i pochodzi od imienia *Klarysa*, które nosiła właścicielka majątku w XIX wieku.

Kliczyn – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi *Ciszyca*. Wieś królewska istniejąca już w XV wieku. W ówczesnych zapisach wymienia się szlachciankę *Kliczewską* (*Kłyczewską*), oskarżoną i straconą za zabójstwo ostatnich książąt mazowieckich. Pierwotnie pisany jako *Kłyczyn*. Nazwa pochodzi od wyrazu *klik* (strzała) lub *klika* (hak spustowy w kuszy).

Kolonia Gościeńczyce – gm. Prażmów

Wieś. Kolonia powstała w 1991 roku przez wydzielenie ze wsi *Gościeńczyce*, które znajdują się po drugiej stronie rzeki *Jeziorki*, ale już na terenie powiatu grójeckiego. Pierwszy człon nazwy – patrz „Wstęp”. Drugi człon nazwy pochodzi od *Gościeńczyca*, czyli syna człowieka o nazwisku *Gościniec*.

Kolonia Mrokowska – gm. Lesznowola

Wieś. Dawniej kolonia wydzielona z *Mroko-wa*. Występuje już w 1827 roku w „Słowniku geograficznym”. Pierwszy człon nazwy – patrz „Wstęp”.

Koło – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi Ciszycza. Zapis nazwy z 1512 roku ma formę *Colo*. Miejscowość położona jest w *zakolu* Wisły, zaś jej nazwa pochodzi od wyrazu *koło*.

Komorniki – gm. Tarczyn

Wieś. *Stara Wieś* i *Nowa Wieś* to części *Komornik*. Dawna wieś służebna. Nazwa pojawia się od początku XV wieku jako *Comorniki*, *Comorniki*. Nazwa pochodzi od określenia mieszkańców wsi, którzy pracowali w komorze książęcej (zajmując się żywnością i odzieżą) oraz wykonywali zlecenia dworu książęcego.

Konstancin – m. Konstancin-Jeziorna

Część miasta. W 1952 roku połączony ze *Skolimowem* w jeden organizm miejski: *Skolimów-Konstancin*, a od 1969 roku część Konstancina-Jeziorny. Powstał w 1897 roku poprzez parcelację folwarku leśnego – części dóbr majątku *Obory*. Nazwa pochodzi od imienia *Konstancja* (to również pierwotna nazwa *Konstancina*); *Konstancja* z Potulickich Skórzewska była matką założyciela *Konstancina* hr. Witolda Skórzewskiego.

Konstancin-Jeziorna

– gm. Konstancin-Jeziorna

Miasto, siedziba władz gminy. Powstało w 1969 r. w wyniku połączenia miast *Skolimów-Konstancin* (zobacz) i *Jeziorna* (zobacz) oraz kilku wsi. Miasto na herb (zob. rys. 8).

Kopana – gm. Tarczyn

Wieś, dawna wieś szlachecka pojawia się w latach dwudziestych XV wieku jako: *Copane*, *Copana*, *Copany*. Nazwa pochodzi od określenia miejsca, gdzie coś *kopano* lub *karczowano*.

Kopyty – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi Gassy. Dawniej wieś *Kopyto*, w 1660

roku zaliczona do parafii *Cieciszew*. Nazwa pochodzi od nazwiska *Kopyto*.

Koryta – gm. Prażmów

Wieś powstała w połowie XIX wieku na gruntach wydzielonych z dóbr *Wągradna*. Nazwa pochodzi od liczby mnogiej wyrazu *koryto* oznaczającego w tym przypadku łozysko rzeki, strumienia.

Korzeniówka – gm. Tarczyn

Wieś. Powstała w 1898 roku przez wydzielenie z dóbr *Prace Małe*. Nazwa pochodzi od nazwiska *Korzeń*.

Kosów – gm. Lesznowola

Wieś, dawniej szlachecka. Wcześniejsze nazwy wsi to: *Cossowo* (1421 rok), *Koszewo* (1422 rok), *Kussowo*. Nazwa pochodzi od nazwiska *Kos*.

Kotorydz – gm. Tarczyn

Wieś, dawna duchowna, której nazwa odnotowana po raz pierwszy w 1411 roku („Księga ziemi czerskiej”) jako *Kothoricz*. Pochodzenie nazwy jest niejasne, możliwości jest kilka: 1) od przezwiska „*ten, kto je koty*”, gdzie wyraz *kotora* oznaczał spór, kłótnię; 2) od osoby o nazwisku *Kotorzyc*; 3) wyrazu gwarowego *kotorzyc* oznaczającego część anatomiczną kota umiejscowioną pod ogonem (od *rzyć* – odbyć).

Kradziejów – m. Piaseczno

Dzielnica Piaseczna. Nazwa pochodzi od przypadku mieszkańca pochodzącego z kresów wschodnich, którego kiedyś okradziono. Po tym wydarzeniu nazwał swoich sąsiadów: „ot, kradzieje”. Określenie to przyłgnęło do całej okolicy, a przez jakiś czas *Kradziejów* podawany był jako oficjalny adres zamieszkania.

Kraska II – gm. Prażmów i Tarczyn

Rzeczka. Rozpoczyna bieg w okolicach Skrzeczeńca, a kończy ujściem do Jeziorki koło Raciborów. Nazwa *Kraska* pochodzi od skróconej nazwy ryby (*karasia*); małe *karasie* to *karaski*). Cyfa II dodana jest dla odróżnienia od rzeczki *Kraska*, także dopływu Jeziorki, tylko w powiecie grójeckim.

Krepa – gm. Prażmów

Wieś, dawniej szlachecka. Miejscowość istniała już w XVI wieku, jej wcześniejsze nazwy to *Crampa*, *Krempa*. Nazwa wsi może być dwójakiego pochodzenia: nazwa o znaczeniu podobnym do współczesnego przymiotnika *krępy* oznaczała różne przedmioty, m.in. hak przy kuszy; jako nazwa miejscowa mogła być skojarzona z wyrazem *gręba* oznaczającym *kępę*, wzgórek.

Królewska Góra – m. Konstancin-Jeziorna

Część miasta Konstancin-Jeziorna. Powstała w wyniku parcelacji dóbr należących do majątku Obory na początku XX wieku. Początkowo samodzielne osiedle, z czasem włączone do Konstancina. Nazwa *Królewska* związana jest z miejscową legendą: ponoć w tym miejscu król Władysław Łokietek odpoczywał w czasie łowów. Drugi człon nazwy – *Góra* – pochodzi od położenia na terenie wyższym niż sąsiednie części miasta.

Królewski Las – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Dawna wieś królewska, wymieniana w 1526 roku jako *Leśniki*. Nazwa pochodziła od *leśnika* pilnującego *królewskiego lasu*; z czasem przekształciła się w nazwę *Królewski Las*.

Krupia Wólka – gm. Prażmów

Wieś. Dawniej osada karczenna Wólka Uwielińska. Na mapie z 1791 roku występuje pod nazwą *Wesoła Wólka* (tak najprawdopodobniej nazywała się tutejsza karczma). Należała do majątku Ustanówek. W 1892 roku powstało Towarzystwo Włościan Krupia Wólka na terenie wydzielonym z Ustanówka. Nazwa prawdopodobnie pochodzi od *kaszarni* działającej we wsi, w której wytwarzano tzw. *krupy*, czyli gruboziarnistą, niełupaną kaszę. Nazwa *Wólka* – patrz „Wstęp”.

Krzaki Czaplinskowskie – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Nazwa pochodzi od *krzaków*, zarośli występujących w okolicach majątku *Czaplinek*.

Krzymów – gm. Góra Kalwaria

Osada leśna. Dawny folwark *Walerów*, który powstał w drugiej połowie XIX wieku. Nazwa

pochodzi od nazwiska właściciela Lucjana *Krzymskiego*.

Ksawerów – gm. Tarczyn

Część wsi Kopana. W XVIII wieku był folwarkiem należącym do Księżowoli. Nazwa pochodzi imienia *Ksawery* (*Xawery*).

Księżak – gm. Tarczyn

Nazwa ma rodowód XIX-wieczny (1883 rok). Teren, na którym istniała osada należał kiedyś do człowieka o nazwisku *Księżak*, bądź do *księżaka*, tj. osadnika przybyłego z byłego Księstwa łowickiego.

Księżowola – gm. Tarczyn

Wieś. Istniała już w średniowieczu. W „Źródłach” występuje jako *Wola Księża*. Pierwszy człon nazwy pochodzi od właściciela – księdza (najprawdopodobniej proboszcza z Rembertowa). Drugi człon nazwy – patrz „Wstęp”.

Kuleszówka – gm. Piaseczno

Wieś, powstała w 1913 roku przez wyłączenie ze wsi *Władysławów*. Nazwa pochodzi od nazwiska *Kulesza*.

Las Pęcherski – gm. Piaseczno

Rezerwat leśny. Nazwa pochodzi od pobliskiej miejscowości *Pęchery*.

Lasy Chojnowskie – gm. Góra Kalwaria,

Lesznowola, Konstancin-Jeziorna, Prażmów, Tarczyn

Lasy położone prawie w całości w powiecie piaseczyńskim. Na ich terenie znajduje się Chojnowski Park Krajobrazowy. W latach II wojny światowej Niemcy rozstrzelali w tych lasach polskich więźniów przywożonych z Warszawy.

Leśna Polana – gm. Tarczyn

Część wsi *Prace Duże*. W latach trzydziestych XX wieku została wydzielona jako kolonia z majątku *Prace Duże*. Nazwa pochodzi od położenia na *leśnej polanie*.

Lesznowola – gm. Lesznowola

Wieś, siedziba władz gminy. Ma swój herb (zob. rys. 12). Dawna wieś książęca, później królewska. Najstarsze wzmianki o *Lesnej voli*

pochodzą z 1421 roku („Słownik historyczno-geograficzny”). Wcześniejsza nazwa *Leśna Wola* pochodzi od posadowienia wsi na gruntach leśnych. Obecna nazwa powstała z połączenia tych dwóch wyrazów: *Leśna i Wola*. Wyjaśnienie nazwy *Wola* – patrz „Wstęp”.

Linin – gm. Góra Kalwaria

Wieś, jedna z najstarszych w powiecie. Usytuowane są tu stanowiska archeologiczne z okresu ceramiki grzebykowo-dołkowej (neolit) oraz kultury trzcinieckiej (epoka brązu). Początkowo wieś książęca, a od 1244 roku – kościelna (pierwsza wzmianka pisana). Pierwotna nazwa to *Linino*. Nazwa pochodzi od imienia żeńskiego *Lina*, które mogło być zdrobnieniem dłuższego imienia znanego w tamtych czasach (np. *Michalina*).

Lininek – gm. Góra Kalwaria

Część wsi *Linin*. Nazwa pochodzi od zdrobnienia nazwy *Linin*.

Ławki – gm. Prażmów

Wieś powstała w połowie XIX wieku na gruntach wydzielonych z Wągradna. Nazwa pochodzi od wyrazu *ławka*, czyli kładka przez strumień, rów (w liczbie mnogiej).

Łazy – gm. Lesznówola

Wieś, dawniej królewska. Wcześniejsza nazwa to Łaziska (1453 rok). Nazwa pochodzi od wyrazu *łaz*, oznaczającego pole uprawne po karczunku lub wypaleniu.

Łbiska – gm. Piaseczno

Wieś, dawniej szlachecka. Istniała już w XV wieku. Pojawia się jako: *de Lbyszky* (1408 rok), *de Lbiska*, *de Lbysk* („Księga ziemi czerskiej”). Nazwa pochodzi prawdopodobnie od wyrazu *łeb* oznaczającego głowę zwierzęcia, głowę ludzką (pogardliwie), przewisko człowieka mającego dużą głowę i duże kamienie wystające z ziemi.

Łęg – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś. Część wsi nosi nazwę *Dębina*. W 1476 roku pojawia się jako *Llany* („Kodeks

dyplomatyczny”). Pierwotna nazwa *Łęg* lub *Łąk*. Inne wczesne określenia z dokumentów, to: *Ląg*, *Lak*, *Leg*. Wyraz *łąg*, *łęg* pochodzi od określenia łąk i zagajników, najczęściej położonych nad rzeką bądź na terenach podmokłych lub bagiennych.

Łoś – gm. Prażmów

Wieś, dawniej szlachecka. Gniazdo rodowe Łoskich herbu Rogala (zob. rys. 23). Najstarsze wzmianki pochodzą z 1409 roku i dotyczą Jana z *Łosia*, chorążego czerskiego. Nazwa pochodzi od nazwy zwierzęcia (*łoś*), którego rogi znajdowano w pobliskich torfowiskach.

Łoś – gm. Prażmów

Rezerwat leśny. Nazwa pochodzi od pobliskiej miejscowości *Łoś*.

Łoziska – gm. Lesznówola

Wieś. Najstarsze informacje pochodzą z mapy z 1820 roku. Dawniej nazywane *Łaziska* od miejsca, gdzie znajdowały się karczowiska. Nazwa *Łoziska* pochodzi od określenia stogu mającego chronić siano przed wilgocią.

Łubna – gm. Góra Kalwaria

Wieś, dawniej szlachecka. Pierwotna nazwa *in Lubne* (1408 rok) zapisana jest w „Księdze ziemi czerskiej”. Nazwa pochodzi od wyrazu *łuba* oznaczającego korę lipową.

Ługówka – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Jej wcześniejsza nazwa Ługawka pojawia się w „Słowniku geograficznym”. Nazwa pochodzi od wyrazu *ług* oznaczającego teren podmokły.

Łyczyn – gm. Konstancin-Jeziorna

Osada. Według „Słownika historyczno-geograficznego” dawniej wieś *Lyczino* (1414–25). Nazwa pochodzi od nazwiska *Łyka* lub *Łyko*, zaś to od wyrazu *łyko* oznaczającego wewnętrzną włóknistą warstwę kory drzewnej.

Łyczyńskie Olszyny

– gm. Konstancin-Jeziorna

Rezerwat. Nazwa pochodzi od pobliskiej miejscowości *Łyczyn*.

Magdalenka – gm. Lesznowola

Wieś. Początkowo był to folwark nazywany *Katuszczyzna* (mapa z 1830 roku) lub *Magdalenka* (1855 rok). Pierwsza nazwa prawdopodobnie pochodzi od nazwiska *Katuskich*, właścicieli ziem w okolicach Piaseczna. Druga nazwa pochodzi (według tradycji ludowej) od imienia córki karczmarza.

Mała

– gm. Góra Kalwaria i Konstancin-Jeziorna Rzeczką, której źródło znajduje się w lesie pomiędzy Sobikowem a Krzakami Czaplinskowski. Uchodzi do Jeziorki w Konstancinie. Zwana dawniej także *Wierzbną*, *Wierzbówka*. Nazwa pochodzi od wielkości rzeczki, zanikającej podczas suszy.

Many – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej szlachecka. Pierwsze zapiski pochodzą z początku XV wieku. Nazwa pochodzi od osoby pochodzenia niemieckiego (w języku niemieckim *Mann* oznacza męczyznę), występuje także jako końcówka wielu niemieckich nazwisk – *mann*. Powstała po skróceniu nieznanego nazwiska tylko do drugiego członu.

Marki Grójeckie – gm. Góra Kalwaria

Część wsi Baniocha. W 1900 roku wydzielone z *Baniochy*. Znajdowała się w niej cegielnia. Pierwszy człon nazwy pochodzi od *Marek* koło Warszawy, z którymi cegielnia prawdopodobnie była powiązana (przez właściciela lub kapitał). Drugi człon nazwy pochodzi od ówczesnej lokalizacji w powiecie grójeckim.

Marianka – gm. Tarczyn

Wieś. Częścią wsi są *Duki*. Początkowo był to przysiółek wsi *Drozdy*. Pierwsza wzmianka o miejscowości w pochodzi z 1885 roku („Słownik geograficzny”). Nazwa pochodzi od imienia *Marian*.

Marianki – m. Góra Kalwaria

Część miasta *Góra Kalwaria*. Nazwa pochodzi od Zgromadzenia Księży *Marianów* Niepokalanego Poczęcia NMP (zwanym w skrócie

marianami), które od roku 1677 opiekuje się znajdującym się tu kościołem Wierzy Pańskiej, zwanym Wieczernikiem.

Maryłka – gm. Tarczyn

Wieś, początkowo kolonia. W 1898 roku wydzielono *Marylkę* ze wsi *Prace Małe*. Nazwa pochodzi od zdrobnienia imienia *Maria* (*Maryła*).

Marynin – gm. Konstancin-Jeziorna

Obecnie nie ma tu zabudowań. Dawny folwark majątku *Obory*. Na tym terenie znajduje się cmentarz wojenny z 1914 roku. Nazwa pochodzi od zdrobnienia imienia *Maria* (*Marynia*).

Marysin – gm. Lesznowola

Wieś powstała po wykarczowaniu lasu na początku XX wieku. Nazwa pochodzi od zdrobnienia imienia *Maria* (*Marysia*) i oznacza nieruchomość, którą *Marysia* otrzymała w posagu.

Michałów – gm. Prażmów

Obecnie część wsi Gabryelin. Grunty *Michałowa* wydzielono z majątku *Wągradno*. W 1904 roku powstało tu Towarzystwo Włościan *Michałów*. Nazwa pochodzi o imienia *Michała* Ordęgi – właściciela *Wągradno*.

Mieszkowo – gm. Piaseczno

Wieś. Dawna wieś *Karolin*. Nazwa pochodzi od właścicieli, Katarzyny i Ludwika *Mieszkowskich*, którzy nabyli majątek *Karolin* w 1914 roku.

Mikówiec – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Początkowo używano nazwy *Wilkowlas*. Pierwsze zapisy o miejscowości jako *Mikowlas* pochodzą z 1414 roku, której nazwa powstała w wyniku uproszczenia nazwy *Milikow Las*: *Milik* to dawne imię słowiańskie, a *Las* określał charakter terenu. Nazwa *Mikówiec* przypuszczalnie powstała od zdrobnienia imienia *Mikołaj* (*Miko*).

Mirków – m. Konstancin-Jeziorna

Osiedle w mieście Konstancin-Jeziorna powstałe wokół zakładu papierniczego założonego przez Edwarda Natansona w *Jeziornie Bankowej* (*Fabrycznej*); zobacz wpis: *Jeziorna Bankowa*

(*Fabryczna*). Nazwa pochodzi od miejscowości *Mirków* koło Kalisza, skąd w roku 1887 przeniesiono tu fabrykę papieru.

Moczydłów – gm. Góra Kalwaria

Wieś, dawniej szlachecka. Znajdują się tu stanowiska archeologiczne z okresu kultur: trzcinieckiej, pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej i ceramiki grzebykowej (neolit). Wcześniejsze nazwy wsi: *Moczydli* (1407 rok), *Moczydłowo*, *Moczydłowo* („Księga ziemi czerokiej”). Nazwa pochodzi od wyrazu *moczydło* oznaczającego bagno, trzęsawisko.

Mroków – gm. Lesznowola

Wieś, dawniej szlachecka. W źródłach pisanych po raz pierwszy pojawia się w 1293 roku jako *Mrocowo*. Nazwa pochodzi od przezwiska lub przydomka *Mrok*.

Mysiadło – gm. Lesznowola

Wieś. Kolonię *Mysiadla* założono w 1846 roku na gruntach, wydzielonych z folwarku *Dąbrówka*. Nazwa pochodzi od wyrazu *mszadło* oznaczającego teren podmokły, bagienny. Inne wyjaśnienie pochodzenia nazwy odnosi się do czasownika *mszeć*, czyli porastać mchem.

Naddawki – gm. Góra Kalwaria

Część wsi Coniew. Nazwa pochodzi od wyrazu *naddawki*, czyli tego, co zostało ponad miarę po podziale majątku dla spadkobierców.

Nosy – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej szlachecka. Najstarsza wzmianka pochodzi z 1425 roku. Początkowo nazywana *Nossy*, *Nosi*. Nazwa pochodzi od przezwiska rodzowego *Nosy*.

Nowa Iwiczna – gm. Lesznowola

Wieś powstała w 1801 roku jako *Neu Ilvesheim* (pochodzenie nazwy – zob. *Stara Iwiczna*). Obecna nazwa występuje od 1820 roku.

Nowa Wieś – gm. Tarczyn

Część wsi Komorniki (zobacz).

Nowa Wola – gm. Lesznowola

Wieś. Najwcześniejsze informacje o niej pochodzą z 1474 roku. Wtedy zwana była *Nową*

Wolą Zgorzelską od sąsiedniej wsi rycerskiej *Zgorzała*. Od 1526 roku wieś królewska. Nazwa *Nowa Wola* oznacza nowo powstającą wieś zwolnioną z danin i prac na rzecz założyciela.

Nowe Racibory – gm. Tarczyn

Wieś. W XIX wieku obok wsi *Racibory* działał tartak o tej samej nazwie. Po nacjonalizacji tartaku po II wojnie światowej powstała wieś *Nowe Racibory*. Nazwa pochodzi od staropolskiego imienia *Racibor*.

Nowe Wągradno – gm. Prażmów

Wieś. Powstała na przełomie XIX i XX wieku podczas parcelacji gruntów majątku *Wągradno* (zobacz).

Nowe Wierzbno – m. Konstancin-Jeziorna

Część miasta *Konstancin-Jeziorna*. Dawna wieś *Nowe Wierzbno* powstała na początku XIX w wyniku oddzielenia od dawnej wsi *Wierzbno* cmentarzem. Drugi człon nazwy pochodzi od wyrazu *wierzba*. Zobacz: *Chylice* (gm. *Piasечно*), *Stare Wierzbno*, *Wierzbno*.

Nowinki – gm. Piaseczno

Kolonia wsi Chojnów. Osada jest zaznaczona na mapach z 1839 roku, początkowo nazywana była *Syberia*. Nazwa *Nowinki* pochodzi od zdrobnienia wyrazu *nowiny* oznaczającego ziemię uprawianą po raz pierwszy.

Nowinki – gm. Prażmów

Przysiółek wsi *Krupia Wólka*. Nazwa *Nowinki* pochodzi od zdrobnienia wyrazu *nowiny* oznaczającego ziemię uprawianą po raz pierwszy.

Nowy Czarnów – gm. Konstancin-Jeziorna

Część wsi *Czarnów* powstała w czasie parcelacji gruntów położonych pomiędzy wsią a cmentarzem na Wierzbnie.

Nowy Prażmów – gm. Prażmów

Wieś. Znajdują się tu stanowiska archeologiczne z okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza. Powstała w drugiej połowie XIX wieku na miejscu wykarczowanego lasu zwanego *Dużym Lasem*. Nazwa pochodzi od pobliskiego *Prażmowa*.

Oborskie Łęgi – gm. Konstancin-Jeziorna

Rezerwat roślinny. Pierwsza część nazwy pochodzi od położenia w okolicach miejscowości *Obory*; druga część nazwy pochodzi od porastającego rezerwat lasu łęgowego. Wyraz *łęg*, *łęg* pochodzi od określenia łąk i zagajników, najczęściej położonych nad rzeką bądź na terenach podmokłych lub bagiennych.

Obory – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś. Najstarsze ślady osadnictwa pochodzą z okresu kultury grobów kloszowych (500–400 lat p.n.e.). Pierwotnie nazywano je *Oborane*. Najwcześniejszy zapis pochodzi z 1433 roku i jest w nim mowa o dobrach należących do rodziny *Oborskich*. Nazwa wywodzi się od wyrazu *obewrzeć*, czyli zamknąć dookoła, ogrodzić. Ostatnimi właścicielami majątku byli Potulicy herbu Sarykoń (zob. rys. 24).

Obory – gm. Konstancin-Jeziorna

Rezerwat leśny. Nazwa pochodzi od pobliskiej miejscowości *Obory*.

Obręb – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Usytuowane jest tu stanowisko archeologiczne z okresu lateńskiego (500 lat p.n.e. do początku naszej ery). Dawna wieś szlachecka, istniała już w XVI wieku. Pierwotne zapisy: *Obrąb*, *Obramb*. Nazwa *Obręb* pochodzi od dawnego wyrazu *obrąb* oznaczającego nazwę granicy miejscowości.

Odnoga św. Jan – m. Konstancin-Jeziorna

Odnoga rzeki Jeziorki. Oddziela się powyżej jazu Imberfal przy ul. Warszawskiej; jej przedłużeniem jest biegnący wzdłuż ul. Wojska Polskiego kanał, dawniej zaopatrujący fabrykę papieru. Nazwa pochodzi od figurki św. *Jana* Nepomucena, patrona tonących, znajdującej się przy *odnodze*.

Okrzeszyn – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś, dawniej rycerska, później królewska. Powstała w początkach XV wieku (1402 rok) jako *Okrzesino*. Dawniej zwana także *Okrzesik*. Nazwa pochodzi od przezwiska lub nazwiska *Okrzos*.

Opacz – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś, częścią jej jest Borek (zobacz). Nazwa wsi pojawia się w 1414 roku w „Kronikach”. Nazwa pochodzi od wyrazu *opacz* oznaczającego miejsce pochylone ku północy.

Orężna – m. Piaseczno

Część Piaseczna. Powstała w 1801 roku jako kolonia o nazwie *Świniary*. Nazwa pochodziła od *świń*, które hodowali mieszkańcy. Od 1820 roku rząd Królestwa Polskiego zmienił nazwę na *Orężna*. Nazwa pochodzi od wyrazu *oręż* oznaczającego broń.

Orzeszyn – gm. Piaseczno

Wieś. Znajduje się tu stanowisko archeologiczne z okresu kultury łużyckiej (epoka brązu i wczesnego żelaza) oraz średniowiecza. Pierwotnie kolonia *Orzeszyn* powstała w roku 1856 roku w wyniku parcelacji folwarku *Chojnowów*. Nazwa pochodzi od przezwiska lub nazwiska *Orzeszko* bądź *Orzeszek*.

Ostrówik – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Pod koniec XIX wieku istniała łąka *Ostrówik* należąca do Brzumina, o którą toczył spór z Czerskiem księżę Radziwiłł. W 1912 roku wydzielone zostało Towarzystwo Włościan Ostrówik. Nazwa pochodzi od wyrazu *ostrówek* oznaczającego kępę drzew lub krzaków na wzniesieniu.

Pamiętka – gm. Tarczyn

Część wsi *Kopana*. W pierwszej połowie XX wieku wydzielona z gruntów wsi *Księżowola*. Pierwotna nazwa to *Kolonia Pamiętka Ksawerowska*. Nazwa pochodzi od mienia *Ksawery*.

Park Zdrojowy – m. Konstancin-Jeziorna

Park w Konstancinie (zobacz). Urządzony w stylu angielskim powstał na przełomie XIX i XX wieku. Należał do pierwotnego planu zagospodarowania letniska Konstancin jako park zakładowy wraz z drugim parkiem na terenie obecnego osiedla Grapa (zobacz). Na cześć założyciela letniska Konstancin w 2009 roku

uchwałą Rady Miejskiej Konstancina-Jeziorny nadano mu imię hr. Witolda Skórzewskiego.

Pawłowice – gm. Tarczyn

Wieś. Znana z dokumentów od 1441 roku. Nazwa pochodzi od określenia potomków *Pawła*.

Peretka – gm. Lesznowola i Piaseczno

Rzeczka. Jej źródła są koło Wilczej Góry, a ujście w Piasecznie (na Półku) do rzeki Jeziorki. Nazwa pochodzi od *perłowego* koloru wody, którego nabierała po spuszczeniu do niej ścieków z nieistniejącej już młeczarni w Piasecznie. Rzeczka bywa nazywana *Smródką* (z wiadomych powodów).

Pęchery – gm. Piaseczno

Wieś, dawniej szlachecka. Istniała już w XVI wieku. Nazywana wcześniej *Pąchary*. Nazwa pochodzi się od przezwiska *Pęcherz*.

Pęclaw – gm. Góra Kalwaria

Wieś, dawniej szlachecka *Pąclaw*. Istniała już w XVI wieku. Gniazdo rodowe *Pęclawskich* (*Paclawskich*). Nazwa pochodzi się od staropolskiego imienia *Pęcistaw*.

Piaski – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś, dawniej włościańska. Zamieszkiwana przez chłopów posiadających własne gospodarstwa lub pracujących u innych chłopów. Istniała na pewno w czasach Sobieskiego. Turcy sypali tu wały wiślane. Nazwa pochodzi od *piaszczystych* łąk wiślanych.

Piaseczno – gm. Piaseczno

Miasto, siedziba władz gminy (zob. rys. 16) i powiatu (zob. rys. 19). Znajdują się tu dwa cmentarzyska: z okresu grobów kloszowych (wczesna epoka żelaza) oraz kultury przeworskiej (okres wpływów rzymskich). Najstarsze wzmianki o *Piasecznie* pochodzą z XIII wieku, prawa miejskie otrzymało w 1429 roku. Nazwa pochodzi od *piaszczystego* terenu, na którym miasto się znajduje.

Pilawa – gm. Piaseczno

Wieś powstała w początkach XIX wieku. Nazwa pochodzi od przydrożnego zajazdu *Pilawa*,

który był zaczątkiem tej miejscowości; *Pilawa* był herbem rodu Potockich, właścicieli okolicznych terenów (zob. rys. 17).

Pilawski Grąd – gm. Piaseczno

Rezerwat leśny, głównie rosną tu graby i dęby. Pierwsza część nazwy pochodzi od pobliskiej *Pilawy*, druga część nazwy pochodzi od wyrazu *grąd* oznaczającego las mieszany.

Piskórka – gm. Prażmów

Wieś notowana w początkach XV wieku jako własność rodu Łosiów. Zwana dawniej *Piskorzyno*. Nazwa pochodzi od nazwiska *Piskor* lub *Piskora*, a to wzięło początek od ryby (*piskorz*).

Podgóra – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Pojawia się w 1887 roku w „Słowniku geograficznym”. Nazwa pochodzi od położenia u podnóża skarpy wiślanej (*góry*).

Podłęcze – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Obecnie składa się z dwóch części: *Podłęcza Brzeskiego* i *Podłęcza Wólczyńskiego* (*Wilczyńskiego*). Osada powstała w 1862 roku przez wydzielenie z dóbr Wólka Załęska. Dawniej *Podłęże*, a jeszcze wcześniej *Wola Brzeska* lub *Podłęże Brzeskie*. Nazwa oznacza położenie *pod łągami*, czyli *przy łągach*; wyraz *łąg*, *łąg* pochodzi od określenia łąk i zagajników, najczęściej położonych nad rzeką bądź na terenach podmokłych lub bagiennych. W późniejszych czasach nazwa *Podłęcze* została skojarzona z wyrazem *łąka*, który występuje w języku częściej niż łąg.

Podolszyn – gm. Lesznowola

Wieś. W 1427 roku występuje jako *Podolschini*. Nazwa pochodzi od położenia *pod olszynami*, czyli lasem *olchowym*.

Podosowa – gm. Góra Kalwaria

Wieś, po raz pierwszy wymieniana w 1921 roku („Skorowidz miejscowości”). Nazwa pochodzi od położenia wsi na skraju lasu liściastego, w którym przeważały kiedyś drzewa *osikowe*, zwane dawniej popularnie *osami*.

Popielarze – gm. Tarczyn

Część wsi Wólka Jeżewska. Wieś istnieje od XIX wieku. Początkowo wchodziła w skład dóbr *Jeżewie*. Pierwotna nazwa Budy *Popielarskie* (budy to określenie tymczasowych szop robotników zatrudnionych przy wypalaniu). Nazwa pochodzi od *popielarzy* – robotników, którzy przetwarzali popiół drzewny.

Porąbka – m. Konstancin-Jeziorna

Część miasta Konstancin-Jeziorna, zwana zamiennie *Edwardów*. Osiedle powstałe z inicjatywy właściciela papierni *Edwarda* Natansona dla pracowników fabryki papieru w *Mirkowie*; ta druga nazwa pochodzi właśnie od imienia tego fabrykanta. Zdrobniaty wyraz *porąbka* nawiązuje do założenia osiedla w miejscu *poręby*, czyli wykarczowanego lasu.

Potycz – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Dawna wieś szlachecka rodziny *Potyckich*, pojawia się od XV wieku w źródłach pisanych jako *Pothycz*. Jan *Potycki* występuje w aktach czerskich z 1410 roku. Nazwa pochodzi od przezwiska lub nazwiska *Potycz*, a to od *tyki*, czyli długiego kija.

Pólko – gm. Piaseczno

Część Chylic położona nad rzeką Jeziorką. W dokumentach z XV wieku wspomina się, że na *Pólku* istniał młyn. Nazwa pochodzi od zdrobnienia wyrazu *pole*.

Prace Duże – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej szlachecka. W źródłach pisanych od średniowiecza pojawia się jako *Pracze* lub *Prace Paszne* (ten drugi człon pochodził od przezwiska lub nazwiska *Paszna*). Gniazdo rodowe rodu *Prackich* herbu *Wieniawa* (zob. rys. 27). Pierwotnie nazwa pochodziła od *praczy*, czyli ludzi wykonujących pranie dla dworu w *Tarcynie*. Drugi człon nazwy pojawił się pod koniec XVI wieku po podziale wsi.

Prace Małe – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej szlachecka powstała w XVI wieku w wyniku podziału wsi *Prace* (zobacz: *Prace*

Duże). Pierwotnie nosiła nazwę *Prace Sędzicowe* pochodzącą od nazwiska właściciela *Sędzica*. Drugi człon nazwy określa wielkość wsi w porównaniu z *Pracami Dużymi*.

Prażmów – gm. Prażmów

Wieś, siedziba władz gminy. Znajduje się tu stanowisko archeologiczne z okresu kultury łużyckiej (epoka brązu i wczesnego żelaza). Najstarsze wzmianki pochodzą z 1406 roku i zawierają informację o istniejącym w tym czasie kościele. Pierwotne nazwy to *Prasmo*, *Praszmowo*. Gniazdo rodowe *Prażmowskich* herbu *Belina*, który dziś jest herbem *Prażmowa* (zob. rys. 1). Nazwa pochodzi od wyrazu *prażmo*, czyli wypalony, *wyprażony* las.

Przycki – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej duchowna. Jej nazwa zapisana po raz pierwszy w 1518 roku to *Przybkow*. Nazwa pochodzi od zdrobnienia imienia *Przybyśław*, które brzmi *Przybek*.

Racibory – gm. Tarczyn

Wieś notowana w XV wieku jako *Reczybori*. Nazwa pochodzi od liczby mnogiej staropolskiego imienia *Racibor*.

Rąbienie – gm. Prażmów

Kolonia wsi *Kamionka*. Dawniej *Rombienie*, wydzielone z dóbr *Gabryelina* w 1911 roku jako Towarzystwo *Włościan Rombienie*. Nazwa pochodzi od wyrazu *rąbienie* oznaczającego ścinanie, *wyrąb* drzew.

Regnerówka – gm. Piaseczno

Część *Żabieńca*. Nazwa pochodzi od nazwiska *Adama Regnera*, który w połowie XIX wieku nabył teren przy ujściu rzeki Zielonej do *Jeziorki*.

Rembertów – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej szlachecka. Niektóre źródła podają informacje o istniejącym już w XIII wieku kościele w *Rembertowie*. W XV wieku nazwę wsi zapisywano jako *Rambyerthowo*, *Rembiertowo*. W początkach XV wieku wspomina na jest rodzina *Rembertowskich* herbu *Łada*

(zob. rys. 14). Nazwa pochodzi od przekształcenia niemieckiego imienia *Rambert*.

Robercin – gm. Piaseczno

Wieś. Powstała w 1912 roku na terenie wydzielonym z Woli Gołkowskiej. Nazwa pochodzi od imienia właściciela *Roberta* Niewiarowskiego.

Różanka – gm. Piaseczno

Cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej znajdujący się Lasach Chojnowskich w pobliżu wsi Jesówka. Nazwa pochodzi od krzewów dzikich róż, które przez długie lata porastały teren nekropolii.

Ruda – gm. Tarczyn

Wieś. Pierwszy zapis o wsi *Ruda* pochodzi z 1400 roku. Nazwa pochodzi od znajdującego się tam bagniska zawierającego rudę darniową (czerwoną), błotną.

Runów – gm. Piaseczno

Wieś. Znajdują się tu ślady archeologiczne z okresu nowożytnego. Dawniej wieś szlachecka *Runowo* lub *Runowska Wola*, pojawia się w źródłach w 1420 roku („Kodeks dyplomatyczny”). Nazwa prawdopodobnie pochodzi od nazwiska *Runo* (*runo* to skóra pokryta wełną).

Rybakówka – gm. Piaseczno

Osada nadzorcy stawów hodowlanych położona w zachodniej części wsi Żabieniec (za torami). Nazwa pochodzi od wyrazu *rybak*, do którego współcześnie dodano przyrostek *-ówka*.

Rybie – m. Góra Kalwaria

Część miasta Góra Kalwaria. Do XVI wieku w zachodniej części Góry Kalwarii znajdowało się jezioro polodowcowe. Nazwa *Rybie* jest przymiotnikiem utworzonym od pierwotnego określenia *Rybie Jezioro*.

Rybno – gm. Prażmów

Część wsi Dobrzenica położona przy ujściu rzeczki Kraska do Jeziorki. Nazwa pochodzi od dużej liczby *ryb* w tym miejscu.

Sierzchów – gm. Góra Kalwaria

Wieś, dawniej szlachecka. Istniała już w XVI wieku jako *Sierzchowo*, *Sierischowo*. Nazwa

pochodzi od wyrazu *sierzchl* oznaczającego roślinność łąkową i bagienną, zwaną też *sierścią*.

Siedliska – gm. Piaseczno

Wieś. Ślady archeologiczne z terenu wsi pochodzą z okresu kultury łużyckiej (ok. 250 r. p.n.e.). Nazwa pochodzi od wyrazu *siedlisko* oznaczającego gospodarstwo chłopskie z zabudowaniami.

Siwe Górk – gm. Piaseczno

Wzniesienia wydymowe (*górk*) na terenie Chojnowskiego Parku Krajobrazowego, obok wsi Pilawa. Pierwsza część nazwy pochodzi od *siwego* koloru rosnących tam porostów.

Skarpa Jeziorki – gm. Prażmów

Rezerwat leśny w pobliżu łoś położony na *skarpie* schodzącej do rzeki *Jeziorki*.

Skarpa Oborska – gm. Konstancin-Jeziorna

Krajobrazowy rezerwat przyrody położony na wysokiej *skarpie* wiślanej w pobliżu wsi *Obory*.

Skolimów – m. Konstancin-Jeziorna

Część Konstancina-Jeziorny. W początkach XV wieku pojawia się jako wieś rycerska. Pierwsze wzmianki pojawiają się w źródłach w 1407 roku wraz z imieniem Jacusa ze *Skolimowa*, protoplasty rodu, który władał tym terenem aż do XVI wieku. Najprawdopodobniej na terenach leżących na północnym brzegu Jeziorki, z nadania książąt mazowieckich, osiedli rycerze z Prus, tworząc osadę *Skolimowo*, *Scolymowo*. W XVII wieku *Skolimów* przeszedł na własność dziedziców Obór. Na początku XX wieku na południowym brzegu Jeziorki założone zostało lotnisko. Zobacz też: *Skolimów-Konstancin*. Nazwa pochodzi od staroskandynawskiego imienia *Skolim*, prawdopodobnie któregoś z osiedlonych rycerzy.

Skolimów-Konstancin

– m. Konstancin-Jeziorna

Część miasta Konstancin-Jeziorna, połączona w jeden ośrodek miejski z Konstancinem w latach 1952–1969. Zobacz: *Skolimów*, *Konstancin-Jeziorna*.

Skolimów Wieś – m. Konstancin-Jeziorna

Część miasta Konstancin-Jeziorna. Lokalne określenie północnej części *Skolimowa* znajdującej się za rzeką Jeziorką. Zobacz: *Skolimów*.

Skrzeczeniec – gm. Tarczyn

Przysiółek, część wsi Kopana. Dawniej samodzielna wieś *Skrzeczewice* (1889 rok). Nazwa – używana dziś jedynie przez lokalną ludność – pochodzi od wyrazu *skrzek* oznaczającego roślinność wodną lub ikrę zwierząt ziemnowodnych.

Słomczyn – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś, dawniej szlachecka, wymieniona w 1411 roku jako *Slanczino* („Księga ziemi czerskiej”). Nazwa pochodzi od nazwiska lub przezwiska *Słomka*.

Słonawka – gm. Prażmów

Część wsi Dobrzenica (zaś *Słonawa* jest częścią wsi Barcice w gminie Chynów). Nazwa *Słonawa* pojawia się w 1429 roku („Metryka Księstwa”); *Słonawka* była przysiółkiem *Słonawy*. Nazwa pochodzi od staropolskiego wyrazu *słony*, czyli nieurodzajny, nieużyteczny.

Sobików – gm. Góra Kalwaria

Wieś, dawniej szlachecka. Parafia w *Sobikowie* została erygowana prawdopodobnie w XII wieku. W źródłach pisanych występuje po raz pierwszy w 1404 roku jako *De Sobicowo*. Nazwa pochodzi od imienia *Sobik*, które może być zdrobnieniem od *Sobieśława*.

Solec – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Pierwotnie kolonia wydzielona z majątku Łubna. W II połowie XIX wieku zamieszkali tu ewangelicy osadnicy z miejscowości położonych nad Wisłą. Najstarszy zapis nazwy to *Szulec*. Nazwa pochodzi od staropolskiego wyrazu *słony*, czyli nieurodzajny, nieużyteczny.

Stachowo – gm. Lesznowola

Wieś. Pierwszy zapis miejscowości pochodzi z 1921 roku („Skorowidz miejscowości”). Nazwa pochodzi od wyrazu *Stach*, czyli jednej z form imienia *Stanisław*.

Stara Cegielnia – gm. Prażmów

Część wsi Wola Prażmowska. Wydzielona została jako folwark w 1903 roku. Nazwa pochodzi od znajdującej się tu w XIX wieku *cegielni*, a nazwa *Stara* odnosi się do tego faktu.

Stara Iwiczna – gm. Lesznowola

Wieś założona w ramach akcji kolonizacyjnej w 1801 roku. Pierwsi osadnicy niemieccy nazwali miejscowość *Alt Ilvesheim*, prawdopodobnie od nazwy wsi *Ilvestheim* w Badenii-Wirtembergii. Być może nazwa wywodzi się też od nazwy pospolitej *iwa*, *iwica* (odmiana drzewa wierzby), z czym kojarzyła się nazwa niemiecka.

Stara Wieś – gm. Tarczyn

Część wsi Komorniki (zobacz).

Stare Wierzbno – m. Konstancin-Jeziorna

Część miasta Konstancin-Jeziorna. Obejmuje obszar wschodniej części dawnej wsi *Wierzbno* (*Wierzbno* było pierwotną nazwą wsi Chyllice). Nazwę *Stare* nadano dla odróżnienia od *Nowego Wierzbna*, położonego po drugiej stronie cmentarza. Drugi człon nazwy pochodzi od wyrazu *wierzba*. Zobacz: *Chyllice (gm. Piaseczno)*.

Staw Gołąbka – m. Konstancin-Jeziorna

Staw znajdujący się dziś w Parku Zdrojowym. Pierwotnie należał do konstancińskiego rolnika Piotra Gołąbka i był stawem rybnym. Po przejęciu przez państwo pełnił kilkakrotnie funkcję przystani kajakowej (ostatni raz w latach 90.). Nazwa lokalna pochodzi od nazwiska dawnego właściciela.

Staw Karoliński – gm. Piaseczno

Staw. Nazwa pochodzi od pobliskiego dawnego folwarku *Karolin*.

Stefanów – m. Góra Kalwaria

Część miasta Góra Kalwaria. Nazwa pochodzi od imienia *Stefan*, czyli *Szczepan*, którego kaplica znajduje się na tym terenie.

Stefanów – gm. Piaseczno

Teren *Nowego Żabiańca* i *Nowego Jastrzębia*, nazwa zwyczajowa, lokalna. *Stefanów* powstał

wokół wzniesionej w 1833 roku leśniczówki *Zapole*. Zamiennie nazywany *Nowym Żbieńcem*. Nazwa pochodzi od nazwiska Wiktora *Stephana* – zasłużonego leśnika pochodzenia węgierskiego, inspektora lasów dóbr wilańskich.

Stefanowo – gm. Lesznowola

Wieś. Powstała przed rokiem 1921, dawny majątek *Mrokowa*. Nazwa pochodzi od imienia *Stefan*.

Stefanówka – gm. Tarczyn

Wieś, częścią wsi są *Brominy*. Notowana w 1921 r. („Skorowidz miejscowości”). Nazwa pochodzi od imienia *Stefan*.

Struga – gm. Piaseczno i Lesznowola

Rzeczka. Swój bieg rozpoczyna w okolicach *Mrokowa*, a uchodzi do *Głuskówki* poniżej *Wólki Prackiej*. Nazwa pochodzi od wyrazu *struga*, czyli rzeczka, strumyk.

Suchodół – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej szlachecka. Wywodzi się stąd ród *Suchodolskich* herbu *Janina* (zob. rys. 5). Pierwszy zapis dotyczy 1408 roku. Nazwa pochodzi od wyrazu *suchodół* oznaczającego wąwóz lub dolinę pozbawioną wody.

Suchostruga – gm. Tarczyn

Wieś. Wymieniona jest po raz pierwszy w 1517 roku jako *Suchostruga* („Mazowieckie zapiski”). Jeszcze w II RP pisano ją jako *Sucha Struga*. Nazwa pochodzi od miejsca po wyschniętym strumieniu, *strudze*.

Szałkowizna – gm. Piaseczno

Kolonia wsi *Antoninów*. Dawniej wieś. Nazwa pochodzi od nazwiska lub przezwiska *Szałek*.

Szczaki – gm. Piaseczno

Wieś. Dawna wieś szlachecka, o której najstarsze zapiski pochodzą z 1425 roku. Właścicielami wsi byli *Franciszek* i *Serafin de Szczaki*. Nazwa pochodzi od nazwiska *Szczak*; w języku staropolskim *szczak* oznaczał nocnik (od *szczać*, czyli oddawać mocz).

Szpruch – gm. Góra Kalwaria

Kolonia wsi *Pęcław*. Osada istniała już w początkach XIX wieku („Słownik geograficzny”) i była zamieszkała przez ludność pochodzenia niemieckiego. Pod koniec XIX wieku istniały dwie osady: *Szpruch Górny* i *Szpruch Dolny* (zwany dziś tylko *Szpruch*). Nazwa pochodzi od nazwiska pochodzenia niemieckiego – *Szpruch*.

Szpruch Górny – gm. Góra Kalwaria

Część wsi *Coniew*. Dawna osada młynarska *Szpruch*. Nazwa *Górny* pochodzi od lokalizacji na niewielkim wzniesieniu.

Szymanów – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś. Powstała najprawdopodobniej w XVIII wieku, kiedy właścicielami okolicznych dóbr byli *Szymanowscy*. W XIX wieku wchodziła w skład dóbr *Łubna* („Słownik geograficzny”). Nazwa pochodzi od nazwiska *Szymanowski*.

Świętochów – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej szlachecka. Pierwszy zapis jako *Swanthochowo* pochodzi z 1425 roku. Nazwa pochodzi od zdrobniatego lub skróconego imienia *Świętoch*, które może być utworzone od imienia *Świętosław* lub *Świętopętk*.

Tarczyn – m. Tarczyn

Miasto, siedziba władz gminy. Ma swój herb (zob. rys. 26). Nazwa *Tarczyn* pojawiła się po raz pierwszy w dokumencie z 1259 roku dla określenia osady targowej. Nazwa pochodzi od nazwy nazwiska lub przezwiska *Tarcza*, a to od wyrazu *tarcza*.

Tarczynka – gm. Tarczyn i Prażmów

Rzeczka. Wyptywa ze źródła koło wsi *Bystrzanów*, uchodzi zaś do *Jeziorki* niedaleko wsi *Prace Duże*. Dawna nazwa *Tarczanka*, *Podgoszcza*. Nazwa pochodzi od miasta *Tarczyn*, przez który przepływa.

Tatary – gm. Góra Kalwaria

Część *Czerska*. Dawniej wieś książęca, a następnie królewska. Powstała w XV wieku, kiedy książę *Janusz I* osadził tu *Tatarów* litewskich,

by pełnili służbę na zamku, zajmowali się końmi i służyli jako szybcy postąńcy. Nazwa pochodzi od narodowości jej mieszkańców.

Tomice – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Dawna osada karczemna zwana *Murawanka*. Wydzielona z dóbr *Wólka Załęska* w 1862 roku. Dzisiejsza nazwa pochodzi od nazwiska właściciela Zdzisława *Tomickiego*.

Trakt Warecki – gm. Piaseczno, Prażmów i Góra Kalwaria

Nazywany także Gościńcem Wareckim. Od niepamiętnych czasów aż do połowy XIX wieku, kiedy wytyczono drogę przez Baniochę i Górę Kalwarię, był najważniejszym szlakiem komunikacyjnym (czyli *traktem*) z Warszawy przez Piaseczno do *Warki*.

Turowice – gm. Konstancin-Jeziorna

Wieś. Wydzielona z *Kawęczyna* w 1882 roku. Nazwa pochodzi od nazwiska (przezwiśka) *Tur*; *tur* to nazwa wymarłego ssaka z rodziny wółowatych.

Uroczysko Stephana – gm. Piaseczno

Leśny rezerwat przyrody położony w *Lasach Chojnowskich*. Nazwa pochodzi od nazwiska zasłużonego leśnika Wiktora *Stephana* (zobacz: Stefanów, gm. Piaseczno).

Urzeczce

– gm. Konstancin-Jeziorna i Góra Kalwaria
Mikroregion etnograficzny rozciągający się po obu brzegach Wisły od ujścia Pilicy do południowych granic Warszawy. Nazywany także *Łużyc*, *Urzyce* lub *Łurzyce*. Nazwa pochodzi od określenia *u rzyki*, czyli obok *rzeki*, nad *rzeką* (Wisłą).

Ustanów – gm. Prażmów

Wieś. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1468 roku, kiedy wieś należała do Marcina Dobieskiego. Pierwotna nazwa to *Ustanowo*. W skład *Ustanowa* wchodzi: *Ustanów Podzalesie* i *Ustanów Parcele*. Tu urodził się w 1810 roku Dominik Magnuszewski, poeta i dramaturg, uczestnik powstania listopadowego („Słownik

geograficzny”). Nazwa pochodzi od imienia *Uston*.

Ustanówek – gm. Prażmów

Część wsi *Jeziórko*. Dawna wieś szlachecka. Wzmiankowana w 1497 roku jako *Minor Vsthanovo* (*minor* – łac. mniejszy). Pierwszym znanym dziedzicem był niejaki Dobryski (druga połowa XVI wieku). Nazwa pochodzi od sąsiedniej wsi *Ustanów*.

Utrata – gm. Lesznowola

Rzeka. Wyptywa z okolic Żelechowa, a uchodzi do Bzury w Sochaczewie. W średniowieczu zwano ją *Nrową*, później *Mrową*. Nazwa pochodzi od wyrazu *utrata* oznaczającego rzekę *traczącą wodę*, czasowo zanikającą.

Uwieliny – gm. Prażmów

Wieś. Składa się z kilku części: *Nowe Uwieliny*, *Uwieliny Poduchowne*, *Uwieliny Szlacheckie*, *Uwieliny-Konopka*, *Uwieliny-Parcela*. W początkach XIX wieku podzielona była na część szlachecką i kościelną. Nazwa wsi w 1439 roku zapisana została jako *Wyelini*. Pierwsza wzmianka o *Wielinie* pochodzi z 1628 roku. Nazwa pochodziła od skrócenia imienia *Wielisław*, czyli *Wiele*, z kolei *Uwieliny* powstało z określenia miejsca *u Wieliny* (pierwotnie *u Wielina*).

Walewice – gm. Góra Kalwaria

Przysiółek wsi *Karolina*. Dawny folwark. W XIX wieku wydzielony ze wsi *Linin*. Nazwa pochodzi od nazwiska właściciela Wincentego *Walewskiego*.

Wągradno – gm. Prażmów

Wieś, dawniej szlachecka. Powstała prawdopodobnie z XV wieku, pierwszy zapis dotyczy 1449 roku („Kroniki”). W 1476 roku właścicielem wsi był szlachcic Pylik de *Wągradno*. Gniazdo rodowe *Wągradzkich* herbu Rogala (zob. rys. 23). Nazwa pochodzi od wyrazu *wągroda* dawniej oznaczającego obszar ogrodzony (ogród, pastwisko) lub wspólny plac wiejski.

Werdun – gm. Tarczyn

Wieś. Po raz pierwszy nazwa *Werdun* pojawia się w 1818 roku jako przyległość wsi *Jeżewice*. Od 1806 roku właścicielem majątku Jeżewice, do którego należał *Werdun*, był pruski prezydent Warszawy Friedrich Tilly. Nazwa, najprawdopodobniej przez niego nadana, pochodzi od bitwy pod *Verdun* w 1792 roku zakończonej zwycięstwem Prus nad Francją. Prusy w tym czasie (III rozbiór Polski – 1795 rok) zajęły Mazowsze wraz z Warszawą.

Weteranów – gm. Góra Kalwaria

Część *Czerska*. Osada włościańska istniała już w XIX wieku („Słownik geograficzny”), a po upadku powstania styczniowego władze carskie zezwoliły niektórym ułaskawionym weteranom powstania na osiedlenie się na tym terenie (stąd nazwa).

Węgiełki – m. Piaseczno

Dziś ulica Tadeusza Gerbera. Teren, na którym znajdowały się tory kolejki wąskotorowej do Góry Kalwarii, tędy biegła także południowa granica Piaseczna. Miała w przybliżeniu kształt kąta prostego, popularnie zwanego *węglem*. Stąd prawdopodobnie nazwa. Możliwe też, że nazwa pochodzi od popiołu i miała *węglowego*, który pozostawiały za sobą parowozy przejeżdżającej kolejki.

Wierzbno – m. Konstancin-Jeziorna

Część *Konstancina-Jeziorny*. Do początku XIX wieku wieś wchodziła w skład dóbr *Chylce* (zobacz: *Chylce*). Początkowo nazywana *Zwyerzbie*, z czasem *Wierzbno*. Nazwa pochodzi od wyrazu *wierzba*. Nazwę *Wierzbno* przyjęła powstała w sąsiedztwie inna wieś – obecnie *Stare Wierzbno*.

Wilanówka – gm. Konstancin-Jeziorna

Rzeka. Dawniej określenie dolnego, ujściowego odcinka rzeki *Jeziorki*. Dziś wody ze stawów w *Mirkowie* i okolic *Jeziorny* (syfonem pod Jeziorką) są odprowadzane do kanału elektrociepłowni na Siekierkach w Warszawie.

Nazwa pochodzi od *Wilanowa*, przez który przepływa rzeka.

Wilcza Góra – gm. Lesznowola

Wieś. Jest tu zespół stanowisk archeologicznych z okresu młodszej epoki kamiennej, wczesnych epok brązu i żelaza. W 1921 roku („Skorowidz miejscowości”) występuje jako folwark. Pierwsza część nazwy pochodzi od *wilków*, które kiedyś prawdopodobnie tu żyły; druga część nazwy pochodzi od lekkiego wzniesienia (*góry*).

Wilcza Wólka – gm. Prażmów

Wieś. W pobliżu wsi znajdują się stanowiska archeologiczne. Zapis z 1827 roku odnosi się do gruntów wydzielonych z *Prażmowa* po wykarczowanym dębowym lesie (zwanym *Borek*). Czasami zwana była *Wólką Prażmowską*. Nazwa pochodzi prawdopodobnie od zamieszkujących las *wilków*. Nazwa *Wólka* – patrz „Wstęp”.

Wilczynek – gm. Góra Kalwaria

Część *Baniochy*. Został wydzielony z *Baniochy* w 1911 roku. Nazwa pochodzi od nazwiska właściciela *Władysława Wilczyńskiego*.

Wincentów – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Został wydzielony z dóbr *Czaplin* około połowy XIX wieku. Nazwa pochodzi od imienia właściciela *Wincentego* Kozłowskiego.

Władysławów – gm. Lesznowola

Wieś. Powstała w 1867 roku w czasie uwłaszczenia chłopów po powstaniu styczniowym. Nazwa pochodzi od imienia właściciela *Władysława* Chojnackiego.

Wojciechowice – gm. Góra Kalwaria

Wieś. W 1895 roku została założona jako Towarzystwo Włościan Wojciechowice, na ziemi odkupionej od właściciela wsi *Dobiesz*. Nazwa pochodzi od imienia *Wojciecha* Robakowskiego.

Wola Gołkowska – gm. Piaseczno

Wieś. Na początku XV wieku ziemię wydzielono przypuszczalnie z gruntów majątku *Gołków*. Zapisy o wsi pochodzą z 1468 roku („Księga ziemi czerskiej”). Nazwa *Wola* – patrz „Wstęp”.

Wola Mrokowska – gm. Lesznowola

Wieś, dawniej szlachecka. W 1456 roku nazywana *Voley Mrokowskyey*. („Słownik historyczno-geograficzny”). Ziemia wydzielona została z gruntów wsi *Mroków* na zasadach wolnizny (zobacz: *Mroków*). Nazwa *Wola* – patrz „Wstęp”.

Wola Prażmowska – gm. Prażmów

Wieś. Grunty wydzielono ze wsi *Prażmów* (zobacz: *Prażmów*). Najstarsze zapisy o wsi *Prasmowska Volya* pochodzą z 1456 roku („Słownik historyczno-geograficzny”). Pierwsza część nazwy pochodzi od *prażma*, oznaczającego wypalony, *wyprażony* las. Nazwa *Wola* – patrz „Wstęp”.

Wola Przypkowska – gm. Tarczyn

Wieś, dawniej duchowna. Początkowo nosiła nazwę *Wola Prepositalis* (1580 rok). Nazwa pochodziła od łacińskiego wyrazu *praepositus*, czyli proboszcz. Później przyjęła nazwę od sąsiedniej wsi *Przypki*, której nazwa pochodzi od zdrobnienia imienia *Przybysław*, które brzmi *Przybek*. Nazwa *Wola* – patrz „Wstęp”.

Wola Wągradzka – gm. Prażmów

Wieś. Częścią wsi jest *Zaborówek*. Dawna wieś szlachecka. Miejscowość pod nazwą *Vągraczka*, *Volya* pojawia się w dokumentach z połowy XVI wieku jako własność Jana *Wągradzkiego*. Pierwsza część nazwy pochodzi od nazwiska właścicieli lub miejscowości *Wągradno*, zaś ta od wyrazu *wągroda*, dawniej określającego obszar ogrodzony (ogród, pastwisko) lub wspólny plac wiejski. Nazwa *Wola* – patrz „Wstęp”.

Wólka Dworska – gm. Góra Kalwaria

Wieś. Dawna kolonia *Wólki Załęskiej*. Od istniejącego tam *dworu* nadano miejscowości nazwę *Dworska*. Nazwa *Wólka* – patrz „Wstęp”.

Wólka Kosowska – gm. Lesznowola

Wieś. Wydzielono ją z gruntów wsi *Kosów*. *Kosowska Wólka* występuje na „Mapie” z 1783 roku, a w roku 1827 wymieniana jest w „Słowniku geograficznym”. Nazwa *Kosowska* pochodzi od nazwiska *Kos*. Nazwa *Wólka* – patrz „Wstęp”.

Wólka Kozodawska – gm. Piaseczno

Wieś. Na jej terenie wsi znajdują się stanowiska archeologiczne z epoki brązu. Pierwsze pisemne wzmianki pochodzą z 1798 roku, jednak wieś musiała być założona dużo wcześniej. Nazwa *Wola Kozodójska* z czasem została przekształcona na *Wola Kozodawska*, a potem na obecną formę. Nazwa *Kozodawska* pochodzi od nazwy niewielkiego ptaka nocnego z rodziny Ielkowiaków – ielka zwyczajnego, którego inna nazwa to ielek *kozodój* (*Caprimulgus europaeus*). Nazwa *Wólka* – patrz „Wstęp”. Miejscowość nazywana była także *Wólką Błotną* ze względu na położenie na podmokłym terenie.

Wólka Pęcherska – gm. Piaseczno

Obecnie osada. Dawna nazwa to *Wólka Jazgarzewska* i pod tą nazwą znajduje się na „Mapie kwatermistrzowskiej” z 1839 roku. W wyniku zmian własnościowych została włączona do majątku *Pęchery* jako folwark, stąd zmiana nazwy. Pierwsza część nazwy pochodzi od przezwiska *Pęcherz*. Nazwa *Wólka* – patrz „Wstęp”.

Wólka Pracka – gm. Piaseczno

Wieś. Znajdują się tu stanowiska archeologiczne z okresu kultury przeworskiej (okres wpływów rzymskich oraz wczesnego średniowiecza). Dawna wieś szlachecka, gniazdo rodu *Prackich* herbu *Półkozic* (zob. rys. 20). Istniała już w XVI wieku. Pierwotna nazwa to *Wola*. Nazwa *Wólka* – patrz „Wstęp”. Zobacz też: *Prace Duże*.

Wólka Załęska – gm. Góra Kalwaria

Wieś. *Zalyeska Volya* została zapisana w „Słowniku historyczno-geograficznym” pod datą 1456 roku. Nazwa pochodzi od nazwiska właścicieli – szlacheckiego rodu *Zaleskich*. Z czasem nazwa uległa zniekształceniu na *Załęska* (od wyrazu *łęg*). Nazwa *Wólka* – patrz „Wstęp”.

Wygoda – gm. Lesznowola

Część wsi *Marysin*. Dawniej w tym miejscu stała karczma *Wygoda* („Mapa topograficzna”) i stąd pochodzi nazwa.

Wylezin – gm. Tarczyn

Wieś. Od 1457 roku w źródłach pojawia się *Wilezino*. Nazwa pochodzi od nazwiska *Wyleza*, które z kolei wiąże się z czasownikiem *wyłazić*.

Wypęk – gm. Góra Kalwaria

Część wsi *Solec*. Kolonia wydzielona ze wsi *Łubna* w drugiej połowie XIX wieku. Nazwa pochodzi od wyrazu *wypęk* oznaczającego dawniej niewielkie wzgórze, coś *wypukłego*.

Wysoczyn – gm. Prażmów

Część wsi *Biały Ług*. Dawna kolonia. W 1911 roku powstało Towarzystwo Włościan Wysoczyn. Nazwa pochodzi od położenia na niewielkim wypiętrzeniu terenu wśród podmokłych pól.

Wyspy Świderskie

– gm. Konstancin-Jeziorna, Karczew, Otwock, Józefów, dzielnice Wilanów i Wawer
Faunistyczny rezerwat przyrody w okolicy ujścia rzeki Świder do Wisły obejmujący wyspy, kępy i tacy na rzece Wiśle oraz przepływające wody. Nazwa pochodzi od nazwy rzeki Świder.

Wyspy Zawadowskie

– gm. Konstancin-Jeziorna i część Warszawy
Faunistyczny rezerwat przyrody obejmujący wyspy, kępy i tacy na rzece Wiśle oraz przepływające wody. Nazwa pochodzi od pobliskiej dawnej wsi *Zawady* (obecnie część Warszawy, w dzielnicy Wilanów).

Zaborówek – gm. Prażmów

Część *Woli Wągrodzkiej*. W 1911 roku powstało Towarzystwo Włościan Zaborówek. Nazwa pochodzi od położenia *za borem* (lasem).

Zabrzeże – gm. Prażmów

Kolonia wsi *Kamionka*. W 1911 roku *Zabrzeże* zostało wydzielone z *Gabryelina* jako Towarzystwo Włościan *Zabrzeże*. Nazwa pochodzi od położenia kolonii *za granicą* (*za brzegiem*) wsi.

Zadębie – gm. Prażmów

Wieś. Początkowo była kolonią włościańską *Zadębie*. Notowana w 1827 roku w „Słowniku

geograficznym”. Nazwa pochodzi od położenia *za dębami*, za lasiem *dębowym*.

Zakalwaria – m. Góra Kalwaria

Część Góry Kalwarii położona na zachód od dawnej *Kalwarii*, gdzie obecnie znajduje się cmentarz. Nazwa pochodzi od położenia *za Kalwarią*.

Zalesie – gm. Góra Kalwaria

Przysiółek wsi *Czaplinek*. W pierwszej połowie XIX wieku osada wydzielona z *Czarnego Lasu*. Nazwa pochodzi od położenia wsi *za lasem*.

Zalesie Dolne – m. Piaseczno

Część Piaseczna. Pierwotnie teren nazywał się *Las Zalesie Wilanowskie*. *Zalesie Dolne* zostało utworzone z trzech osiedli: *Zalesia Adamowa* (od imienia *Adama Branickiego*, który dokonał w latach dwudziestych XX wieku parcelacji swych dóbr), *Miasta Las Zalesie* [z majątku *Adama Branickiego*] oraz wydzielonego z *Wólki Kozodawskiej* w 1931 roku *Miasta Ogrodu Zalesie*. Nazwa pochodzi od istniejącej już w początku XIX wieku karczmy *Zalesie*. Nazwa *Zalesie Dolne* powstała dla odróżnienia od *Zalesia Górnego*.

Zalesie Górne – gm. Piaseczno

Wieś. Wzmianki o gajówce *Zapole-Leśnik* pochodzą z końca XVII wieku, jednak miejscowość powstała dopiero w wyniku parcelacji przeprowadzonej w latach trzydziestych XX wieku. W skład miejscowości *Zalesie Górne* wchodziły wydzielone z *Ustanowa* w 1934 roku cztery osiedla: *Domanka*, *Leśnik*, *Wrzosy* i *Wyżyny*. Nazwa *Zalesie Górne* powstała dla odróżnienia od istniejącego już *Zalesia Dolnego*. Druga część nazwy pochodzi od wydm polodowcowych (*górek*) znajdujących się na terenie miejscowości.

Zalesinek – m. Piaseczno

Część Piaseczna. Teren został wydzielony w latach trzydziestych XX wieku z majątku *Wólka Kozodawska*. Nazwa *Zalesinek* pochodzi od zdrobnienia nazwy *Zalesie*, w pobliżu którego jest położony.

Zamienie – gm. Lesznowola

Obecnie osada należąca do sołectwa Zgorzała. Na przełomie XV i XVI wieku kasztelanem w Czersku był Jan z *Zamienia* herbu Jastrzębiec (zob. rys. 6). Nazwa pochodzi prawdopodobnie od *zamiany* gruntów.

Zawady – gm. Piaseczno

Obecnie przysiółek wsi *Wólka Pracka*. Nazwa *Zawady* była wymieniane w 1827 roku („Słownik geograficzny”). Nazwa pochodzi prawdopodobnie od sporu, *zwady* (*zawady*) o wydzielone grunty.

Zawodne – gm. Prażmów

Wieś. Dawniej *Zawodna Wieś*. Istniała już w XV wieku, lecz młyn w tym miejscu pracował dużo wcześniej, być może na początku XI wieku. W 1476 roku wieś wraz z *Prażmowem* i *Wolą Prażmowską* należała do Piotra z Prażmowa, kasztelana liwskiego („Słownik geograficzny”). Nazwa pochodzi od położenia *za wodą* (rzeką Jeziorką).

Zgorzała – gm. Lesznowola

Wieś, dawniej szlachecka. W „Słowniku historyczno-geograficznym” zapisana pod datą 1456 roku. Nazwa pochodzi od wyrazu *zgorzały*, czyli spalony – wieś powstała na pogorzeli spalonej wsi o nieznanym nazwie.

Zielona – gm. Prażmów i Piaseczno

Rzeka. Źródło znajduje się we wsi Prażmów. Łączy się kanałem z rzeką Czarną koło Krępy, a następnie jako *Kanał Zielona* uchodzi do Jeziorki w Żabieńcu. Nazwa pochodzi od koloru roślinności bujnie pokrywającej dno rzeki. Dawna nazwa rzeki to *Wągradnica* (pochodząca od wsi *Wągradno*).

Zimne Doły – gm. Piaseczno

Polana w *Chojnowskim Parku Krajobrazowym* niedaleko wsi Żabieniec. Nazwa pochodzi od nieistniejącego już jeziora o nazwie *Zimny Dół*, w którym biło źródło z bardzo zimną wodą. Polana ma też drugą nazwę – *Spalona*, która pochodzi od *spalonej* w czasie II wojny światowej osady leśnej.

Złotokłos – gm. Piaseczno

Wieś. Powstała w 1924 roku w wyniku parcelacji dóbr *Szczaki* przez właściciela Jana Orsettiego. Nazwa pochodzi od nazwy herbu rodziny Orsettich – *Złotokłos* (zob. rys. 28).

Żabieniec – gm. Piaseczno

Wieś, dawniej szlachecka. Nazwa *Zabyniec* widnieje już na mapie z XVI wieku. Nazwa pochodzi od *nazwy* oznaczającej miejsce, *gdzie żyją żaby*.

3. O powiecie piaseczyńskim

Powiat piaseczyński powstał 1 lipca 1952 roku po zniesieniu powiatu warszawskiego. Położony jest na obszarze historycznego Mazowsza Czerskiego, w centralnej części województwa mazowieckiego. Od strony północnej sąsiaduje z Warszawą, od wschodu graniczy z powiatem otwockim, od południa z powiatem grójeckim, a od zachodu z powiatem przyski.

Zasadnicze elementy rzeźby terenu zostały ukształtowane w okresie zlodowacenia środkowopolskiego. Powiat leży na Równinie Warszawskiej stanowiącej wysoczyznę lodowcową. Przeważającą jej część zajmują rejony od doliny Pilicy na południu po Warszawę na północy, wzdłuż lewego brzegu Wisły, obejmując gminy: Piaseczno, Prażmów, Górę Kalwarię, Tarczyn, Lesznowolę i Konstancin-Jeziornę. Od zachodu Równina Warszawska przechodzi w Wysoczyznę Rawską, a na wschodzie opada ku dolinie Wisły.

Obszar obecnego powiatu piaseczyńskiego należał do 1526 roku do Księstwa Mazowieckiego, następnie do Królestwa Polskiego, wreszcie do województwa mazowieckiego. Do 1795 roku północna część powiatu piaseczyńskiego znajdowała się na terenie ziemi warszawskiej, a południowa na ziemi czerskiej. Czersk był wówczas miejscem, gdzie odbywały się zjazdy sądowe, tzw. roki. W 1795 roku Prusacy przenieśli sądy czerskie wraz z archiwum do Góry Kalwarii. Utworzono tam wówczas Sąd Pokoju dla powiatu czerskiego. Piaseczno i inne miejscowości położone w powiecie warszawskim należały do zakresu kompetencji Sądu Pokoju Okręgu i Miasta Warszawy. W 1854 roku Sąd Pokoju został przeniesiony do Grójca z zachowaniem dotychczasowych kompetencji.

Teren dzisiejszego powiatu piaseczyńskiego na przestrzeni wieków leżał w różnych granicach administracyjnych. W latach 1815–1837 obecny powiat piaseczyński znajdował się w województwie mazowieckim (Królestwo Polskie), w latach 1837–1845 w guberni mazowieckiej, a w latach 1845–1915 w guberni warszawskiej. W okresie okupacji niemieckiej podczas I wojny światowej (1915–1918) wchodził w skład Generał-Gubernatorstwa Warszawskiego. W odrodzonej Polsce znajdował się w granicach województwa warszawskiego, a w latach II wojny światowej w dystrykcie warszawskim Generalnego Gubernatorstwa. Od 1945 do 1975 roku stanowił część województwa warszawskiego, w latach 1975–1998 województwa stołecznego warszawskiego, zaś od początku 1999 roku znajduje się w województwie mazowieckim.

Rejon powiatu bogaty jest w zabytki architektury reprezentujące wszystkie style architektoniczne, od gotyckiego począwszy. Charakterystyczne dla terenów powiatu jest współistnienie różnych kultur, narodowości i wyznań. Na przykład w Górze Kalwarii w połowie XIX wieku było centrum chasydyzmu, a w Starej i Nowej Iwicznej – w wyniku zasiedlenia dawnych dóbr królewskich osadnikami niemieckimi – powstał ośrodek wyznania ewangelickiego.

Jako pierwszy prawa miejskie na terenie powiatu piaseczyńskiego uzyskał Czersk, bo już około połowy XIV wieku (potwierdzone w 1386 roku), które następnie stracił w 1869 roku. Od roku 1353 miastem stał się Tarczyn, a od 1429 roku Piaseczno. W 1670 roku do miast zaliczono również Górę Kalwarię. Najpóźniej, bo dopiero w XX wieku, ustrój miejski otrzymały Skolimów-Konstancin (1952 rok) i Jeziorna (1962 rok). Obie miejscowości połączono w 1969 roku w jedno miasto Konstancin-Jeziorna.

Przed rozbiorami parafie południowego Mazowsza wchodziły w skład diecezji poznańskiej (archidiakoniat mazowiecki), a od 1798 roku znalazły się w nowo utworzonej diecezji warszawskiej. Obecnie na terenie powiatu istnieją dekanaty: czerski, konstanciński, tarczyński i piaseczyński w ramach archidiecezji warszawskiej.

Czersk i Piaseczno w XVI-XVIII wieku wraz z sąsiednimi wsiami stanowiły tzw. starostwa niegrodowe, należące do stołowych dóbr królewskich, oddawane w dzierżawę starostom. Natomiast wsie Jeziorna i Okrzeszyn znajdowały się w granicach starostwa warszawskiego. Miasto Góra Kalwaria w latach 1670–1795 było miastem kościelnym, należącym do biskupów poznańskich i nosiło nazwę Nowa Jerozolima.

Piaseczno w latach 1796-1814 znajdowało się w powiecie warszawskim, a Czersk i Góra Kalwaria w powiecie czerskim, z siedzibą w Grójcu. Od 1815 roku wszystkie miejscowości wchodziły w skład obwodu warszawskiego, a od 1842 roku powiatu warszawskiego. Taki stan trwał do 1867 roku. Góra Kalwaria w latach 1867–1879 była miastem powiatowym (powiat górno-kalwaryjski), następnie włączona została do powiatu grójeckiego. Pozostałe miejscowości znajdowały się w granicach powiatów: grójeckiego, warszawskiego i błońskiego.

W wieku XIX powstały zarządy dóbr państwowych (dawnych królewskich) – Ekonomie Narodowe w Lesznowoli i Potczy. Natomiast Czersk, Piaseczno i Góra Kalwaria zostały miastami narodowymi. Po powstaniu styczniowym władze carskie pozbawiły praw miejskich najpierw Piaseczno (w 1869 roku), a potem Górę Kalwarię (w 1883 roku). Dopiero w 1916 roku okupacyjna administracja niemiecka przywróciła im prawa miejskie.

Od średniowiecza istniały dwa szlaki komunikacyjne przechodzące przez teren powiatu piaseczyńskiego: z Warszawy przez Jeziornę do Czerska i tzw. trakt warecki z Warszawy do Warki. W drugiej połowie XIX wieku poprowadzono trakt rządowy puławski (od 1845 roku zwany nowo-aleksandryjskim), którego częścią jest dzisiejsza ulica Puławska. Po uruchomieniu nowej trasy stary trakt warecki stracił na znaczeniu i stał się drogą lokalną.

Przez wieki miejscowa ludność trudniła się głównie rzemiosłem, rolnictwem i handlem. Wzdłuż Jeziorki budowano młyny wodne. W 1760 roku w Jeziornie powstał młyn, który – obok mielenia zboża – napędzał maszyny papiernicze; tak zaczęła swą działalność fabryka papieru. W majątkach działały browary, cegielnie i gorzelnie, które zaopatrywały lokalny rynek.

Miejscowości powiatu piaseczyńskiego ulegały zniszczeniu wielokrotnie, najbardziej w czasie potopu szwedzkiego. W ruinę popadł wówczas zamek w Czersku, spłonęło także miasto

Piaseczno oraz dwór i folwark starościński. Kolejne zniszczenia dokonane zostały w czasie wojny północnej na początku XVIII wieku i w trakcie powstania kościuszkowskiego. Największa bitwa w historii powiatu piaseczyńskiego rozegrała się 9 i 10 lipca 1794 roku pod Gołkowem między wojskami polskimi i rosyjskimi. Miasto Piaseczno znów zostało spalone, ocalał jedynie kościół i dzielnica Zastawie.

W Lesie Chojnowskim, w czasie powstania styczniowego, miała miejsce potyczka, w której zginęło 12. powstańców. Za współpracę z powstańcami mieszkańców Piaseczna spotkały represje ze strony władz carskich (zsyłka na Sybir wielu mieszkańców, m.in. księdza Ludwika Czajewicza). W 1869 roku miasto pozbawiono praw miejskich. Ciężkie walki na tych terenach toczyły się też w czasie I wojny światowej. We wrześniu i październiku 1914 roku w Piasecznie i okolicach toczyły się niemiecko-rosyjskie walki o Warszawę. W ich wyniku nastąpiły kolejne zniszczenia: spłonęło około 20. domów w pobliżu rynku oraz uszkodzono kościół. Po bitwach stoczonych jesienią 1914 roku i w lecie 1915 roku na terenie powiatu piaseczyńskiego pozostały liczne cmentarze wojskowe.

II wojna światowa odcisnęła ślad na ziemiach powiatu piaseczyńskiego i dotknęła bezpośrednio jej mieszkańców. Dla mieszkańców powiatu wojna rozpoczęła się już w pierwszych dniach września. Okupanci utworzyli obóz dla jeńców polskich w okolicy Czerska. W połowie października 1939 roku obóz zlikwidowano, a żołnierzy polskich przeniesiono do innych miejscowości. Także w Piasecznie stworzono obóz jeniecki. Niemcy na terenie powiatu piaseczyńskiego wprowadzili ostrą cenzurę, zamknęli wszystkie szkoły średnie. Za najmniejsze przewinienie groziła kara śmierci, obóz pracy lub wywózka. Nałożone zostały kontyngenty, znacznie przekraczające możliwości lokalnych rolników. Wprowadzono kartki na żywność i pod karą śmierci zabroniono handlu żywnością.

Osobną grupę kulturową w powiecie piaseczyńskim stanowili Żydzi. Pierwsze informacje o przybyciu na te tereny ludności żydowskiej pochodzą z przełomu XVIII/XIX wieku. Zajmowali się głównie handlem. Wyznawali swoją religię opartą na Talmudzie, przestrzegali ściśle swoich tradycyjnych obrzędów. Wybuch II wojny światowej zmienił całkowicie ich sytuację. Wszyscy Żydzi od 12. roku życia musieli nosić poza miejscem zamieszkania białą opaskę z niebieską gwiazdą Dawida. Wszystkie żydowskie zakłady rzemieślnicze były oznaczone plakatami z niebieską gwiazdą na białym tle, a drzwi i okna mieszkań, sklepów oraz warsztatów oznakowano żółtym kolorem. Jesienią 1940 roku miejscowi Żydzi uwięzieni zostali w gettach w Piasecznie, Górze Kalwarii i Jeziornie. W lutym 1941 roku przesiedlono ich do getta warszawskiego.

Polacy nie pozostawali obojętni na zbrodnie hitlerowców. Od samego początku organizowano podziemną walkę. Mieszkańcy powiatu nie poddawali się zarządzeniom niemieckich okupantów. Ludność polska starała się walczyć w każdy możliwy sposób. Prowadzono tajne nauczanie, organizowano nielegalne zebrania działaczy oświatowych, harcerek i harcerzy Szarych Szeregów. Działania konspiracyjne na terenie powiatu piaseczyńskiego zaczęły się już jesienią 1939 roku. Lasy Chojnowskie stały się schronieniem dla oddziałów partyzanckich, a podczas powstania warszawskiego – jego zapleczem. Głównymi zadaniami powstańców z terenu powiatu piaseczyńskiego stały się: pomoc uciekinierom z Warszawy, zbieranie broni, amunicji i żywności oraz wysyłanie jej walczącym żołnierzom. Zaopatrywano również w żywność

i odzież szpital w Konstancinie, gdzie przebywała spora liczba rannych AK-owców. Tragiczne epizody II wojny światowej upamiętniają liczne pomniki i tablice.

W połowie sierpnia 1944 roku Niemcy zarządzili wysiedlenie ludności z pasa nadwiślańskiego. W październiku 1944 roku Niemcy dwukrotnie otaczali wojskiem Piaseczno i wyłapywali uciekinierów z Warszawy.

Powojenne losy uczestników Powstania Warszawskiego to masowe prześladowania: aresztowania, długie lata spędzone w więzieniu, wywózka do łagrów, wzdarda i zapomnienie. Bywało, że mordowano ich z piętnem zdrajcy, często potajemnie, bez sądowego wyroku.

Po II wojnie światowej granice powiatu piaseczyńskiego były kilkakrotnie zmieniane. Od początku 1999 roku znajduje się w województwie mazowieckim. W jego skład pierwotnie weszły gminy: Piaseczno, Konstancin-Jeziorna, Góra Kalwaria, Prażmów i Raszyn. Także w 1999 roku gmina Raszyn została odłączona od powiatu piaseczyńskiego i przyłączona do powiatu pruszkowskiego. W 2002 roku w skład gmin powiatu piaseczyńskiego weszła gmina Tarczyn (poprzednio należąca do powiatu grójeckiego).

4. Herby miejscowości powiatu piaseczyńskiego oraz herby rodów związanych z tym terenem

Herb – z języka niemieckiego *Erbe*, czyli „dziedzictwo” – to od XII wieku znak rozpoznawczo-bojowy. Powstawał według ścisłych reguł heraldycznych i wyróżniał osoby stanu rycerskiego, szlacheckiego, a także rody, organizacje kościelne, mieszczańskie, cechy rzemieślnicze, korporacje, państwa, jednostki podziału terytorialnego.

Zwyczaj stosowania herbów ukształtował się w średniowieczu. Na polu bitwy zbroje były do siebie podobne, przyłbice zakrywały twarz, więc rozpoznanie poszczególnych rycerzy stało się niemal niemożliwe. Łatwy do rozpoznania rysunek dawał możliwość identyfikacji. Właśnie ten znak zamieszczony na różnych częściach uzbrojenia na hełmach, tarczach i chorągwiach, umożliwiał rozpoznanie swoich.

Do Polski herby przybyły w XIII wieku z Zachodu przez Czechy i Śląsk, nigdy jednak nie porzucono wpływów kultury ojczystej. Herby miejskie powstały z inicjatywy rad miejskich lub wójtów, później nadawali je władcy. Obecnie nad prawidłowym kształtem herbów miast i gmin czuwa Komisja Heraldyczna przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji.

W herbach zamieszczonych w tej publikacji kolor złoty odwzorowany jest jako żółty, natomiast srebrny – jako biały. Drobne szczegóły herbów na rysunkach mogą nie znajdować odzwierciedlenia w opisach, co wiązało się z nieznacznymi różnicami w historii ich powstawania.

Rys. 1

Belina

Na ciemnobłękitnym polu, między srebrnymi podkowami, znajduje się srebrny miecz ze złotą rękojeścią obróconą do góry. Ostrze miecza skierowane jest w trzecią podkowę umieszczoną w dole tarczy. W klejnocie przedstawione zostało złote ramię z tym samym mieczem.

Rycerz Żelisław herbu Jastrzębiec, biorąc udział w wyprawie króla Kazimierza Krzywoustego na Ruś, pewnej nocy rozbił oddział nieprzyjaciela. Ocaleni w pogromie Rusini schowali się w bylinach porastających okoliczne pola. Za to zwycięstwo król do herbu Jastrzębiec dodał Żelisławowi dodatkowe dwie podkowy i krótki miecz w miejsce krzyża. Herbowi nadano imię Belina. Natomiast syn tegoż Żelysława, także Żelisław, w bitwie na Morawach utracił lewą rękę, lecz mimo jej utraty zabił przeciwnika. Dla uczczenia rycerza książę Bolesław w klejnocie herbu Belina umieścił zbrojną rękę.

Rys. 2

Czersk

Herb Czerska przedstawia umieszczone na czerwonej tarczy dwie srebrne blankowane wieże z jednym czarnym oknem. Wieże przykryte są czarnymi dachami, na których zatknięte są po dwa srebrne proporce. Wieże symbolizują dwie boczne baszty czerskiego zamku. Początkowo wieże były równe wysokością murom i dopiero w XVI wieku podwyższono je i dobudowano blanki widoczne na herbie.

Prawa miejskie Czersk otrzymał w 1350 roku, lecz herb musiał być nadany dopiero po przebudowie wież, czyli najwcześniej w XVI wieku.

Rys. 3

Drogosław

Na czerwonym polu w dole tarczy herbowej znajduje się połowa srebrnego pierścienia. Na nim umieszczona jest strzała. W klejnocie pięć strusich piór.

Herb trafił do Polski ze Śląska za panowania króla Kazimierza Wielkiego. Nazwa pochodzi od imienia rycerza (Drogosława), który w czasie walki wykazał się wielką odwagą i walecznością.

Rys. 4

Góra Kalwaria

Na błękitnej tarczy usytuowany jest złoty krzyż stojący na srebrnym pagórku. U podstawy krzyża widać złote słońce. W centralnym miejscu na skrzyżowaniu ramion krzyża znajduje się złote serce z czterema wbitymi w nie gwoździami. Na samej górze tarczy umieszczono złoty półksiężyc.

Zgodnie z legendą 26 grudnia 1668 roku nad wioską Góra na niebie można było zobaczyć niezwykle zdarzenie. Słońce zatrzymało się u stóp stojącego na wzniesieniu krzyża. Zachodzący księżyc, jeszcze widoczny, początkowo znajdował się na przecięciu ramion krzyża, po czym przeobraził się w serce, następnie zaś przesunął się ponad krzyż. Choć było to przed południem, to ciała niebieskie znajdowały się po zachodniej stronie nieba. Na podstawie tekstu Apokalipsy św. Jana uznano, że miejsce to wybrał sam Bóg, a więc zaczęto nazywać Nową Jerozolimą. Herb został zaprojektowany przez biskupa Stefana Wierzbowskiego, ówczesnego właściciela Góry, zaś miastu nadał go w 1670 król Michał Korybut Wiśniowiecki. Herb w obecnym kształcie został ustanowiony przez Radę Miejską 28 października 2015 roku.

Rys. 5

Janina

Polski herb szlachecki, rozpowszechniony głównie w ziemi krakowskiej, sandomierskiej, łęczyckiej i sieradzkiej. Na czerwonym polu umieszczona została fioletowa tarcza. W klejnocie znajduje się pawi ogon w koronie.

Rys. 6

Jastrzębiec

Na błękitnym polu usytuowana jest końcami do góry złota podkowa. Wewnątrz podkowy umieszczono złoty krzyż. W klejnocie przedstawiono zrywającego się do lotu jastrzębia z dzwonkami sokolimi. W prawym szponie trzyma on godło.

Herbem tym posługiwał się Jan Skrzetuski, jeden z bohaterów „Trylogii” Henryka Sienkiewicza.

Za czasów Bolesława Chrobrego bracia Dzierław i Wojciech wymyślili specjalne podkowy, dzięki którym wspięli się z wojskiem na oblodzony szczyt Łysej Góry (koło Bożęcina) i pokonali pogan, którzy tam się schronili. W nagrodę za ten czyn król umieścił podkową na ich tarczach.

Rys. 7

Junosza

Na czerwonym polu, na zielonej kępie umieszczony jest srebrny baran ze złotymi rogami (na rysunku białymi). W klejnocie pięć strusich piór.

Prawdopodobnie herb pochodzi z Niemiec. Być może nazwa Junosza wywodzi się od niemieckiego słowa *Jungschaff*, czyli młoda owca.

W Polsce legenda mówi, że kiedy rycerz Junosza jechał na wesele po drodze spotkał młodego baranka. W chwilę później orszak napadli grasujący tu Krzyżacy. Doszło do potyczki. Junosza pokonał agresorów. Na wesele zdążył na czas, jednak w szatach zboczonych krzyżacką krwią. Na pamiątkę tych wydarzeń herb ma czerwoną tarczę (krew) i białego baranka – symbol zwycięstwa nad Krzyżakami.

Rys. 8

Konstancin-Jeziorna

Na białej tarczy herbowej przedstawiony został dąb o brązowym pniu i zielonej koronie. Wyrasta nad niebieskimi falami rzeki Jeziorki, nad którą miasto jest położone.

Pochodzenie herbu związane jest z rodziną Dąbskich mieszkającą w Konstancinie. Oryginalny herb umieszczony jest na fasadzie willi Pod Dębem przy ul. Piłsudskiego.

Rys. 9

Korab

Korab – polski herb szlachecki związany z zawołaniem *Korab*. Używano go głównie w ziemiach: kaliskiej, poznańskiej, sieradzkiej i na Mazowszu.

Herb przedstawia złoty korab z mурowaną blankową wieżą na czerwonym polu. W klejnocie umieszczone jest samo godło.

Herb pochodzi z Anglii. Według legendy herb ma przedstawiać okręt, którym przodek Korabitów przyплыł do Polski. Jedni twierdzą, że był nim biskup krakowski Robert, który w XII w. przybył do Polski, inni zaś, że byli to rycerze normańscy. Inna wersja legendy mówi, że herb z okrętem otrzymali rycerze biorący udział w wyprawach krzyżowych.

Rys. 10

Księstwo Czerskie

Herb Piastów mazowieckich z linii czerskiej przedstawia w srebrnym polu skrzydlatego zielonego smoka (inaczej zwanego żmijem) z czerwonymi pazurami i czerwonym jęzorem.

Pochodzenie herbu możemy tłumaczyć dwojako. Według podań ludowych żmij żył w lochach ciągnących się pomiędzy zamkiem czerskim a wsią Coniew i miał pilnować skarbów księcia Konrada Mazowieckiego. W hipotezach naukowych smok w polskiej heraldyce został zapożyczony z legend arturiańskich.

Rys. 11

Leszczyc

Na herbowej tarczy w czerwonym polu umieszczony został złoty bróg, czyli daszek na czterech słupach chroniący siano lub ziarno przed deszczem. W klejnocie na zielonym pawim ogonie umieszczono jeszcze raz godło, tym razem na skos.

Leszczyc należy podobno do dziesięciu najstarszych herbów polskich. Powstał najprawdopodobniej w okresie przedheraldycznym, w czasach pierwszych Piastów, a nadany został przez Bolesława Chrobrego.

Rys. 12

Lesznowola

Tarcza dwudzielna ze złotym tłem. W lewym polu przedstawiono pannę w czerwonej sukni z rozpuszczonymi włosami, trzymającą w prawej ręce srebrne kłosy, a w lewej kaduceusz. Kłosy mają symbolizować rolnictwo, urodzaj, chleb i hojność ziemi, zaś kaduceusz – pokój i handel. W prawym polu znajduje się smok o dwóch łapach. Smok umieszczony był też w herbie dawnego księstwa czerskiego, na którego terenie znajduje się obecnie Lesznowola. Herb uchwalony został w 1996 roku. Nawiązuje do najstarszych tradycji gminy i zajęć jej mieszkańców.

Rys. 13

Lubicz

W błękitnym polu znajduje się srebrna podkowa skierowana końcami w dół. Oprócz tego dwa złote krzyże: jeden w środku podkowy, drugi powyżej. W klejnocie znajdują się trzy strusie pióra.

Herb umieszczony był w herbie dawnego księstwa czerskiego, na którego terenie został nadany w 1190 roku jednemu z rycerzy herbu Pobóg za dzielność i szczególne zasługi w bitwie z Prusami. Do starcia rycerstwa mazowieckiego z wrogiem doszło nad rzeką Lubicz (obecnie Drwęca).

Rys. 14

Łada

Na czerwonym polu umieszczona jest srebrna podkowa, barkiem do góry, na niej złoty krzyż. Po obu stronach podkowy dwie różne, srebrne strzały grotem w dół. W klejnocie pół złotego lwa w koronie, dzierżącego w prawej łapie, wzniesiony srebrny miecz.

Nazwa herbu wywodzi się od imienia bogini, którą czczono na Mazowszu we wsi Łada. Legenda głosi, że spadkobierca tych dóbr napadnięty został podczas objazdu swego majątku. Bronił się dzielnie i zabił wielu napastników. Kiedy zabrakło mu strzał, wyciągał je z zabitych. W końcu jednak wobec liczniejszej przewagi wroga uciekł do lasu. W lesie spotkał księcia mazowieckiego. Razem z władcą wrócili na pole bitwy i pokonali nieprzyjaciół. Za odwagę nasz bohater otrzymał nowy herb zwany Łada.

Rys. 15

Odrowąż

Na czerwonym polu biała strzała z zakrzywionymi w obie strony końcami. W klejnocie pawi ogon, a w nim przewrócony na bok herb.

Herb pochodzi prawdopodobnie z Moraw. Przez dawnych heraldyków Odrowąż opisywany był jako strzała z wężami. Wiązało się to z legendą o powstaniu herbu. Założyciel rodu, pochodzący z Moraw rycerz, został wyzwany na pojedynek. Podczas walki strzałą z łuku obciął swojemu przeciwnikowi oba węsy. Dla upamiętnienia tego wydarzenia otrzymał jako godło strzałę z wężami. Początkowo herb ten nazywano Odrzywąsem, a dopiero później Odrowążem.

Rys. 16

Piaseczno

Herb Piaseczna pochodzi od herbu Junosza – jednego z najstarszych polskich herbów. Na czerwonej tarczy stąpa po trzech zielonych pagórkach srebrny baran ze złotymi rogami.

Prawdopodobnie herb z baranem sięga swą historią początków miasta, tzn. XV wieku. Być może herbem Junosza pieczętował się któryś z urzędników reprezentujących w początkach istnienia miasta władzę książęcą.

Rys. 17

Piława

Na błękitnym polu znajduje się srebrny półtrzcica krzyż (krzyż mający dwa i pół ramienia). W klejnocie umieszczono pięć strusich piór.

Herb Potockich, potężnego rodu magnackiego w Polsce. Został nadany w 1166 roku przez Bolesława Kędzierzawego rycerzowi Żyroślawowi za zasługi w wyprawie księcia przeciw Prusom. Żyroślaw zabił wodza pruskiego w pojedynku pod Piławą, czego skutkiem był odwrót wojsk wroga. Książę Bolesław dla upamiętnienia tego zwycięstwa nadał bohaterowi herb nawiązujący do miejsca bitwy.

Rys. 18

Pomian

Herb Pomian wywodzi się z herbu Wieniawa. Na złotym polu widoczna jest czarna głowa żubra, przebita skośnie między rogami złotym mieczem. W klejnocie znajduje się ramię uzbrojone w miecz.

Łastek Hebda z Grabia herbu Wieniawa zabił swojego rodzonego brata Jaranda – dziekana gnieźnieńskiego za jego grzeszne życie. Za karę z herbu mordercy usunięto kółko z nozdrzy, a żubra przebito mieczem. Nowy herb nazwano Pomian.

Rys. 19

Powiat piaseczyński

Na czerwonym polu, nad srebrną rzeką, między dwiema blankowanymi srebrnymi wieżami chodzi srebrny baranek. Każda z wież ma jedno czarne okno i dwa srebrne proporce na czerwonym daszku.

Dwie wieże utożsamiane są z herbem Czerska, baranek nawiązuje do herbu Piaseczna, stolicy powiatu, natomiast srebrna wstęga rzeki to Wisła.

Rys. 20

Półkozic

Na czerwonym polu przedstawiono srebrną głowę osła. W klejnocie umieszczono srebrnego osła.

Legenda głosi, że podczas oblężenia zamku przez pogan pewien rycerz o imieniu Stawisz obronił fortelem życie wszystkich mieszkańców. Kiedy najeźdźcy głodem chcieli pokonać obrońców, rycerz Stawisz *osła i kozę zabić kazał, i skóry wołowe tą krwią pomazawszy, z murów zamku wywiesić kazał; ba i sztukami [mięsa] do obozu pogańskiego rzucić kazał: co obaczywszy nieprzyjaciół (...) od zamku ze wstydem ustąpił.* W nagrodę pan tego zamku nadał bohaterowi herb przedstawiający głowę osła i kozę.

Rys. 21

Prażmów

Prażmów od początku istnienia w XV wieku był własnością rodu Prażmowskich herbu Belina, tarcza herbowa tej rodziny, zmieniona w szczegółach, jest dziś godłem gminy Prażmów (por. rys. 1).

Rys. 22

Roch (Pierzchała)

Na czerwonym polu przedstawiono srebrną wieżę szachową ze złotą koroną. W klejnocie umieszczona jest ta sama wieża szachowa.

Nazwa herbu odnosi się do wieży szachowej. Druga nazwa herbu, Pierzchała (zniekształcona Pirzchała), nawiązuje do rycerza Pirzchały, który wedle legendy otrzymał herb od księcia Janusza Mazowieckiego w nagrodę za wygraną partię szachów.

Rys. 23

Rogala

Tarcza herbowa podzielona jest na dwie części. Po lewej stronie znajduje się na srebrnym polu czerwony róg jelenia. Po prawej widać na czerwonym tle róg tura. W klejnocie umieszczono oba godła.

Jak podaje legenda, herb powstał w XII wieku. Został nadany przez Bolesława Krzywoustego odważnemu rycerzowi Bibersztejnowi, który pokonał rozjuszonego bawoła.

Rys. 24

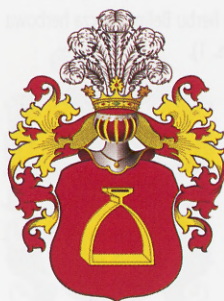

Starykoń

Starykoń to polski herb szlachecki rodziny Wielopolskich. W herbie w czerwonym polu przedstawiono srebrnego konia ze złotymi kopytami i czerwonym poprzęgiem (na ilustracji czarnym). W klejnocie nad herbem znajduje się złota korona i srebrny topór.

Herb najprawdopodobniej pochodzi z XI wieku. Według legendy herb Starykoń miał przybrać rycerz z rodu Toporczyków po tym, jak zaparł się go bracia. O wspólnym pochodzeniu Starychconi i Toporczyków miał świadczyć identyczny klejnot obu herbów.

Rys. 25

Strzemię

Na czerwonym polu umieszczone jest złote strzemię. W klejnocie widnieją pięć strusich piór.

Podczas wojny Bolesława Chrobrego z Rusią pod jednym z polskich rycerzy padł koń tak nieszczęśliwie, że noga jeźdźcy uwięzła w rzemieniu od strzemięcia. Zobaczywszy to jeden z wrogów podskoczył do Polaka. Ten jednak zerwał rzemień i położył wroga trupem. Wsiadł na jego konia i zaatakował kolejnego przeciwnika. Nie zdążył wydobyć miecza, więc uderzył go strzemiem i rannego oddał królowi. Na pamiątkę tego zdarzenia król umieścił strzemię w herbie rycerza.

Rys. 26

Tarczyn

Herb miasta przedstawia białą infułę ze złotymi zdobieniami znajdującą się na błękitnej tarczy.

Herb ten związany był z Janem Latalskim, biskupem poznańskim, ówczesnym właścicielem tej części Mazowsza. Inny późniejszy wizerunek z 1551 roku przedstawia tylko infułę z literami NC po bokach, które razem symbolizują św. Mikołaja – biskupa, patrona miasta. W 1847 roku został zaprezentowany władzom carskim herb przedstawiający tylko samą infułę. W tej postaci używany jest do dziś.

Rys. 27

Wieniawa

W złotym polu znajduje się czarna głowa żubra ze złotym kółkiem w nozdrzach. W klejnocie umieszczono pół ukoronowanego złotego lwa z szablą w prawej łapie.

Rycerz o imieniu Łastek podczas polowania z księciem morawskim własnoręcznie schwytał żubra. Złapał go za rogi, następnie włożył mu w nozdrza pierścień z dębowej gałęzi i przyprowadził do księcia. Przekazał żubra innemu rycerzowi, któremu zwierzę wyrwało się. Wtedy Łastek dobył miecza i odciął żubrowi głowę. Za ten czyn otrzymał herb oraz ziemię.

Rys. 28

Złotokłós

Złotokłós to herb rodziny Orsetti pochodzących z Włoch. Pierwszym przedstawicielem rodu na ziemiach polskich był Wilhelm, bankier i kupiec, któremu w 1659 roku król Jan Kazimierz nadał polskie szlachectwo.

Herb przedstawia tarczę podzieloną na cztery pola. W pierwszym – złotym polu – umieszczony jest czarny orzeł. Na drugim – czerwonym – widoczne są trzy złote kłosa. W trzecim – srebrnym – polu widzimy trzy złote gwiazdy. Natomiast czwarte – niebieskie – pole, znajdujące się na samej górze, zawiera trzy srebrne podkowy i krzyż stojący na środkowej podkowie.

5. Bibliografia

Skróty źródeł i opracowań zastosowane w tekście (Indeks tytułów źródeł pisanych)

Archiwum – *Archiwum Komisji Prawniczej*,
Kraków 1878–1951 r.

Dokumenty – dokumenty kujawskie
i mazowieckie, przeważnie z XIII w.

Kodeks dyplomatyczny – *Kodeks
dyplomatyczny miasta Krakowa 1257–1506*.

Kroniki – *Kroniki Mazowieckie*.

Księga Radziecka – *Księga Radziecka Miasta
Starej Warszawy*.

Księga ziemi czerskiej – *Księga ziemi czerskiej
1404–1425*.

Mapa – *Mapa szczegółowa woj. łęczyckiego*.

Mapa kwatermistrzowska – *Mapa
kwatermistrzowska Królestwa Polskiego (1839
roku)*.

Mapa topograficzna – *Mapa topograficzna
Królestwa Polskiego*.

Mazowieckie zapiski – *Mazowieckie zapiski
herbowe z XV i XVI w.*

Metryka Księstwa – *Metryka Księstwa
Mazowieckiego XV–XVI w.*

Procesy – Kazimierz Tymieniecki, *Procesy
twórcze formowania się społeczeństwa
polskiego w wiekach średnich*.

Skorowidz Królestwa Polskiego – *Skorowidz
Królestwa Polskiego, czyli spis alfabetyczny
miast, wsi i folwarków*.

Skorowidz miejscowości – *Skorowidz
miejscowości z 30 IX 1921 r.*

Słownik geograficzny – *Słownik geograficzny
Królestwa Polskiego*.

Słownik historyczno-geograficzny – *Słownik
historyczno-geograficzny woj. mazowieckiego
w średniowieczu*.

Tabella – *Tabella miast, wsi, osad Królestwa
Polskiego*.

Urzędowe nazwy – *Urzędowe nazwy
miejscowości i obiektów fizjograficznych*,
red. W. Taszycki.

Źródła – *Źródła dziejowe, Polska XVI w.
pod względem geograficzno-statystycznym*.

Mapy

- Chojnowski Park Krajobrazowy, mapa turystyczna*, skala 1 : 30 000, GEA, Kraków.
- Gmina Piaseczno, mapa gminy*, skala 1 : 30 000, Regraf, Warszawa 2005.
- Góra Kalwaria, mapa gminy*, skala 1 : 40 000, Regraf, Warszawa 2007/2008.
- Góra Kalwaria, mapa topograficzna Polski*, skala 1 : 50 000, Główny Geodeta Kraju, Warszawa 1996.
- Grójec, mapa topograficzna Polski*, skala 1 : 50 000, Główny Geodeta Kraju, Warszawa 1996.
- Konstancin-Jeziorna, mapa gminy*, skala 1 : 25 000, Regraf, Warszawa 2007.
- Lasy Chojnowskie, mapa turystyczno-krajoznawcza*, skala 1 : 50 000, GEA, Warszawa.
- Lesznowola, mapa gminy*, skala 1 : 25 000, Regraf, Warszawa 2005.
- Mszczonów, mapa topograficzna Polski*, skala 1 : 50 000, Główny Geodeta Kraju, Warszawa 1996.
- Osieck, mapa topograficzna Polski*, skala 1 : 50 000, Główny Geodeta Kraju, Warszawa 1996.
- Piaseczno, mapa topograficzna Polski*, skala 1 : 50 000, Główny Geodeta Kraju, Warszawa 1995.
- Piaseczno, plan miasta*, skala 1 : 13 000, Regraf, Warszawa 2002.
- Powiat piaseczyński, mapa turystyczna*, skala 1 : 70 000, Starostwo Powiatowe w Piasecznie, Piaseczno 2007.
- Prążmów, mapa gminy*, skala 1 : 26 000, Regraf, Warszawa 2005.
- Pruszków, mapa topograficzna Polski*, skala 1 : 50 000, Główny Geodeta Kraju, Warszawa 1995.

Opracowania

- Bagieńska E. i Bagieński W., *Drugie szkice z dziejów Piaseczna i okolic*, Oficyna Księgarska Mucha-Uchmanowicz, Piaseczno 2008.
- Bagieńska E. i Bagieński W., *Szkice z dziejów miasta Piaseczna*, Oficyna Księgarska Mucha-Uchmanowicz, Piaseczno 2004.
- Bagieńska E. i Bagieński W., *Historia wokół nas*, cykl artykułów w: „Co i Jak”, Piaseczno.
- Bańkowski A., *Etymologiczny słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 2000.
- Bijak U., *Nazwy miejscowe powiatu grójeckiego. Słownik historyczno-etymologiczny*, Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza, Grójec 2001.
- Bijak U., *Nazwy miejscowe południowej części dawnego województwa warszawskiego*, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków 2001.
- Borkowska M., *Dzieje Góry Kalwarii*, Instytut Wydawniczy Księży Misjonarzy „Nasza Przyszłość”, Kraków 2002.
- Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2005.
- Bruckner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1970.
- Buchalczyk B., *Magdalenka historia, przyroda, ludzie*, Biuro Turystyczne Mokotów, Warszawa 2002.
- Duma J., *Nazwy rzek lewobrzeżnego Mazowsza*, TWN, Warszawa 1999.
- Gajl T., *Herbarz polski od średniowiecza do XX wieku*, L&L, Gdańsk 2007.
- Golański J., *W dawnym Tarczynie*, wydano nakładem autora, Warszawa 2001.

- Górzyński S, Kochanowski J., *Herby szlachty polskiej*, Alfa, Warszawa 1990.
- Hofman S., Zajac D., *Tradycja Mazowsza – powiat piaseczyński*, Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki, Warszawa 2009.
- Kotarski S., *Słownik zlatynizowanych nazw miejscowości ze szczególnym uwzględnieniem osiedli słowiańskich*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1955.
- Kowalczyk-Kaleta Z., Dacewicz L., Raszewska-Żurek B., *Słownik najstarszych nazwisk polskich*, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 2007.
- Krasuska Z., *Słomczyn – zarys najdawniejszych dziejów parafii cieciszewskiej*, Słomczyn 1993.
- Kulikowski. A, *Wielki herbarz rodów polskich*, Świat Książki, Warszawa 2005.
- Linde S., *Słownik języka polskiego*, Zakład Ossolińskich, Lwów 1860.
- Malec M., *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*, PWN, Warszawa 2003.
- Rymut K., *Nazwy miast Polski*, Zakład Naukowy im. Ossolińskich, Wrocław 1967.
- Ryx J., *Monografia Dóbr Prażmowskich 1805–1905*, wydano nakładem autora, Warszawa 1907.
- Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, t. 1–11, IJP PAN, Kraków 1953-2002.
- Taszycki W., *Patronimiczne nazwy miejscowe na Mazowszu*, PAU, Kraków 1951.
- Wolff A., Rzetelska-Feleszko E., *Mazowieckie nazwy terenowe do końca XVI wieku*, Slavia Oscidentalis, Warszawa 1982.
- Zalesie Dolne – nasze miejsce na ziemi*, praca zbiorowa, Biuro Promocji i Informacji Urzędu Miasta i Gminy Piaseczno, Piaseczno 2007.

Biblioteka Publiczna
m.st. Warszawy
Biblioteka Główna
Województwa Mazowieckiego

Vars. 13466

Biuro Promocji
Powiatu
Piaseczyńskiego

